VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
ISTORIJOS FAKULTETAS
LIETUVOS ISTORIJOS KATEDRA

Renata Deinarovičienė
Lietuvos lokaliosios
istorijos specialybės
II kurso magistrantė

VILNIAUS MIESTIEČIAI STAČIATIKIAI TESTAMENTŲ DUOMENIMIS (XVII–XVIII A.)

(magistro darbas)

Magistrantas _____
(parašas)

Leidžiama ginti:

IF Dekanas_____
(parašas)
prof. dr. Eugenijus Jovaiša

Darbo vadovas _____
(parašas)
prof. dr. Aivas Ragauskas

darbo įteikimo data: _____

Registracijos numeris: _____

Vilnius, 2011

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas baigiamasis darbas Vilniaus miestiečiai stačiatikiai testamentų duomenimis (XVII a. – XVIII a).

1. Autoriaus atliktas savarankiškai, jame nėra pateikta kitų autorių medžiagos kaip savos, nenurodant tikrojo šaltinio.
2. Nebuvo to paties autoriaus pristatytas ir gintas kitoje mokymo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje.
3. Nepateikia nuorodų į kitus darbus, jeigu jų medžiaga nėra naudota darbe.
4. Pateikia visą naudotos literatūros sąrašą.

_Renata Deinarovičienė_____ _____

(studentės vardas, pavardė) (parašas)

TURINYS

ĮVADAS..... 4

1. VILNIAUS MIESTIEČIŲ STAČIATIKIŲ PROFESINĖS SUDĖTIES IR RELIGINĖS ORGANIZACIJOS BRUOŽAI..... 11
1.1.Profesinė sudėtis..... 11
1.1.1. Amatininkai..... 11
1.1.2. Pirkliai..... 14
1.2. Religinės organizacijos bruožai –brolijos..... 17

2. VILNIAUS MIESTIEČIŲ STAČIATIKIŲ TESTAMENTAI..... 21
2.1.Testamentų surašymo forma ir struktūra..... 21
2.2. Vilniaus miestiečių stačiatikių testamentų analizė..... 22
2.2.1. Testamentų antraštės..... 22
2.2.2. Testamentų surašymo datos..... 24
2.2.3. Invokacijos..... 26
2.2.4 Arengos..... 27
2.2.5. Nurodymai dėl laidotuvių ir religiniai užrašymai..... 29
2.2.6. Nurodymai dėl turto..... 32
2.2.7. Atsisveikinimai su šeima ir giminaičiais..... 39
2.2.8. Testamentų vykdytojų, turto ir šeimos narių globėjų skyrimas, liudytojai..... 39

IŠVADOS..... 41

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS..... 43

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA 44

PRIEDAI..... 47

Nr.1 Vilniaus miestiečių stačiatikių testamentų sąrašas..... 47
Nr. 2 Našlės Anos Kovalevskos 1762 m. testamentas..... 50

ILIUSTRACIJOS

Nr. 1 XVII a. pr. Vilniaus gatvių tinklas (pagal D. Fricką)..... 52

SANTRAUKA (anglų kalba)..... 53

ĮVADAS

Nuo seniausių laikų Vilnius pasižymėjo savo daugiatautiškumu ir daugiakonfesiškumu. Čia šalia vienas kito gyveno katalikai, stačiatikiai, evangelikai – reformatai, judėjai ir kt. konfesijų išpažinėjai. Tačiau kiek konkrečiai kiekvienos konfesijos žmonių gyveno XVII –XVIII a. Vilniuje tiksliai nėra žinoma. Aišku tik, kad vyravo katalikai. Daugumos stačiatikių likimą nulėmė Bresto unija (1596 m.)–jos dėka stačiatikių gretos greitai retėjo unitų ir katalikų labui[1].

Šiuo darbo tyrimo objektas yra Vilniaus miesto stačiatikiai. Tikslios darbo chronologinės ribos apima laikotarpį nuo XVII a. vid. iki XVIII a. vid., t.y. nuo 1664 m.–pirmojo darbe naudojamo Vilniaus miestiečio stačiatikio testamento data, iki 1762 m. –paskutiniojo darbe naudojamo Vilniaus miestiečio stačiatikio testamento data. Apžvalgoje aptariami ir platesnis laikotarpis–nuo Bresto unijos (1596 m.) iki III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo (1795 m.). Šiame laikotarpyje radikaliai keitėsi stačiatikių padėtis–nuo lygiateisiškos iki marginalios.

Iki XVII a. ji buvo tokia pat kaip katalikų. Stačiatikiai kaip ir katalikai Vilniuje turėjo lygias teises. 1432 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Kęstutaičio privilegijoje, kuria Vilniaus miestui naujai patvirtinamos Magdeburgo teisės nurodama, kad Magdeburgo teisės suteikiamos Vilniaus miestiečiams lenkams ir rusinams[2]. 1536 m. Žygimantas Senasis išleido privilegiją, kuria garantavo rusinams pusę vietų miesto taryboje (likusias vietas turėjo užimti katalikai). Šią privilegiją patvirtino 1607 m. birželį ir Zigmantas Vaza[3]. Vilniaus pirklių bendrija irgi buvo sudaryta per pusę iš Romos tikėjimo ir graikų tikėjimo pirklių[4]. Stačiatikiai cechuose iki XVII a. pr. taip pat vienodai traktuoti. Cechų nuostatuose priimant į cechus jiems nebuvo taikyta jokių apribojimų[5].

Tačiau po Bresto unijos stačiatikių padėtis Vilniuje, ir ne tik Vilniuje, bet ir visoje ATR pradeda prastėti. Stačiatikių gretos greitai retėja unitų ir katalikų naudai[6]. XVII a. II pusė stačiatikiams ATR tampa ypač nepalanki. Stačiatikiai netenka savo pagrindinių gynėjų bajorų, kurie lenkėja ir pereina į katalikybę, stačiatikių cerkvės pereina viena po kitos unitams, valdžia pradeda stumti stačiatikius iš valstybinių ir visuomeninių pareigų[7]. Rusėniškąją pusę Vilniaus miesto valdžios institucijose pradeda užimti unitai, stačiatikių į magistratą patenka tik vienas kitas asmuo,

---

[1] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s. 78–79.
[2] Chodynicki K., *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny (1370–1632),* Warszawa, 1934, s. 90.
[3] Kempa T., Wyrugowanie prawosławnych mieszczan z rady miejskiej Wilna w 1621 roku, *Litwa w epoce Wazów, pod red. W. Kriegseisena i A. Rachuby*, Warszawa, 2006, s.279.
[4] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s. 83.
[5] Chodynicki K., *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny (1370–1632),* Warszawa, 1934, s..91.
[6] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s. 78–79
[7] Беднов В., *Православная церковь в Польше и Литве по Volumina Legum*, Минск, 2002, с.10.

ir jau XVII a. II pus. rusėniškoji pusė tampa iš esmės unitiška. Kai 1664 m. balandžio 3 d. raštu karalius Jonas Kazimieras uždraudžia į rusėnų suolą magistrate priimti ne unitus, stačiatikiai praranda visus šansus patekti į magistratą[1]. Viena po kitos stačiatikių cerkvės perduodamos unitams. XVII a. II pusėje Vilniuje lieka tik viena stačiatikių Šv. Dvasios cerkvė–šalia 9 unitų cerkvių ir 23 katalikų bažnyčių[2]. XVIII a. pab. miestiečiai stačiatikiai buvo tik marginalinė grupė.

To meto Vilniaus stačiatikiai kaip grupė ir atskiri asmenys nėra išsamiau tyrinėti. Dėl šios priežasties šiame darbe bus bandoma pažvelgti į Vilniaus stačiatikių gyvenimą iš arčiau pasitelkiant jų testamentus. Mano darbo tikslas: atskleisti kiek –XVIII a. Vilniaus stačiatikių gyvenimui nušviesti gali padėti jų testamentai. Todėl darbas yra šaltiniotyrinio pobūdžio. Į XVII –XVIII a. Vilniaus miestiečius stačiatikius jame žvelgiama per specifinę ir gan ribotą jų pačių testamentų prizmę. Todėl jis galėtų būti pavadintas ir taip: „XVII –XVIII a. Vilniaus miestiečių stačiatikių testamentai“. Jame nepretenduojama parodyti viso to meto stačiatikių miestiečių gyvenimo. Tam būtų reikalinga nepalyginamai platesnė šaltinių bazė.

Darbe tikslui atskleisti keliami tokie uždaviniai:

1. trumpai aptarti bendrą stačiatikių miestiečių padėtį XVII –XVIII a. Vilniuje,

2. atskleisti testamentų sudarymo formą ir struktūrą,

3. aptarti testamentų turinį –pradedant invokacija bei baigiant turto ir vaikų (neįgalių suaugusiųjų) globėjų skyrimu.

Darbe naudojamas aprašomasis ir šaltiniotyrinis metodai.

Šaltiniai

Pagrindiniu šaltiniu naudojamu šiame darbe yra XVII –XVIII a. Vilniaus miestiečių stačiatikių testamentai.

Testamentai, panaudoti šiame darbe, yra iš Vilniaus suolininkų teismo įrašų knygų. Anksčiausias įrašas yra iš 1664 m., vėliausias iš 1762 m. Stačiatikių testamentai nepasižymi gausa. Iš gana plataus laikotarpio, peržiūrėjus 19 Vilniaus suolininkų teismo knygų pavyko atrasti tik 25 stačiatikių testamentus (žr. priedą nr. 1), tuo tarpu kai iš viso šiuose suolininkų teismo knygose pavyko rasti net 316 to laikotarpio testamentų. Testamentų daugumą, žinoma, sudaro katalikų testamentai. Nežymus, kaip ir stačiatikių atveju, yra unitų ir evangelikų –reformatų testamentų skaičius. Iš 25 šiame darbe nagrinėjamų stačiatikių testamentų 8 testamentai–tai XVII a. II pusės testamentai, kiti 17 testamentų–XVIII a. Iš jų 15 testamentų yra vyrų, 10 moterų. Dauguma

[1] Ragauskas A. ,*Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a.antrojoje pusėje (1662–1702 m.),*Vilnius, 2002, p.161–162.
[2] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s.81.

testatorių, net 11, buvo pirkliai (2 karaliaus sekretoriais ir 1 raštininkas), iš amatininkų pasitaikė vienas kailiadirbis ir siuvėjas, kitų profesijos ar pareigų nepavyko nustatyti.

8 iš nagrinėjamų testamentų jau buvo publikuoti: 4 dokumentų rinkinyje Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов (toliau AVAK)[1] ir 3 D. Fricko darbe apie vilniečius XVII a.[2]. Pirklio P. Kosobuckio testamentas yra publikuotas ir AVAK, ir D. Fricko šaltiniotyrinėje studijoje[3]. Tai, kad XVII a. II pusėje Vilniaus magistrato aktų knygose galima rasti ne tik pasiturinčių miestiečių, bet ir paprastų amatininkų testamentų, kaip teigia M. Paknys, liudija, kad testamentų sudarymo tradicija jau buvo paplitusi tarp įvairių miestiečių sluoksnių[4].

Testamentas (lenk. Testament, lot. Testamentum, Ultima Voluntas, rus. Завещание, angl. Will) yra žmogaus valios pareiškimas jo mirties atveju. Pats žodis „testamentas“ yra kilęs iš lotynų kalbos „testamentum“ – paskutinioji valia[5]. Žodis „testamentas“ romėnų teisėje yra apibrėžiamas kaip savanoriškas ir teisiškas asmens nutarimas, valios pareiškimas, apie tai ką jis nori, kad būtų įvykdyta po jo mirties (Testamentum, a testatione mentis dictum) [6]. Pagal romėnų teisę, testamentas yra juridinė asmens ketinimų išraiška, kurių įvykdymo jis siekia po savo mirties (Testamentu est voluntatis nostra justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit)[7]. Istorinėje literatūroje testamentai apibrėžiami įvairiai, pvz. Lina Anužytė rašo: „Testamentai – tai teisiniai aktai, išreiškiantys paskutinę asmens valią[8]. L. Karalius pateikia tokį testamento apibrėžimą: „Testamentas tai įstatymo nustatyta tvarka ir forma daromas asmeninis testatoriaus patvarkymas dėl savo turto mirties atveju“[9].

Testamentai turi daug pranašumų tiriant religinių bendruomenių pokyčius, iš vienos pusės jų materialiniame ir ekonominiame lygmenyje, iš kitos jų mentaliteto ir religingumo lygio pokyčio sferose[10]. Testamentas tai įvairialypis, pirmiausia teisinis, o paskui ir ekonominis, religinis bei dvasinis dokumentas, informatyvus ir simboliškas žmogiškosios egzistencijos pabaigos ženklas[11]. Testamentai istorikų yra vertinami kaip nepaprastai vertingi šaltiniai, nes supažindina mus ne tik su

---

[1] *Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов* (toliau AVAK), T. 9 1878 , c.501–503, № 173, c.525–532, № 178, c.536–545, № 180 c.545–549, № 181.
[2] *Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne*, opr. D. Frick, Warszawa, 2008, s. 248, s. 261–264, s.567–570.
[3] AVAK, T.9, c.492–496, № 171, Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 156–170.
[4] Paknys M., *Mirtis LDK kultūroje XVI–XVII a*. Vilnius, 2008, p.50.
[5] *Žymių žmonių testamentai: nuo antikos iki šių laikų*, sud.Gaivenis V., Šinkūnas R., Vilnius, 2002, p.3.
[6] Groicki B. *Tytuły prawa majdeburskiego*, Warszawa, 1954 (reprintas 1567), p.177.
[7] *Žymių žmonių testamentai: nuo antikos iki šių laikų*, sud.Gaivenis V., Šinkūnas R., Vilnius, 2002, p.3.
[8] Anužytė L., Žemaitijos bajorų testamentai XVIa. pab.–XVII a. pr., *Lietuvos istorijos metraštis. 1997 metai*., Vilnius, 1998, p.119.
[9] Karalius L.,Testamentai, *LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizda*i,Vilnius , 2001, p.715.
[10] Augustyniak U., *Testamenty ewangelików reformowanych w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI–XVIII*, Warszawa, 1992.p.6.
[11] Ragauskas A., Karaliaus sekretoriaus medicinos daktaro Motiejaus Vorbeko–Lettowo (1593–1663) testamentas–šaltinis įžymiojo vilniečio biografijai, *LDK istorijos studijos*, Vilnius, 2001, p.44–59.

paskutiniąja žmogaus valia, ne tik rodo testatoriaus turtinę padėtį, bet ir duoda vaizdą apie aplinką, kurioje gyveno ir dirbo testatorius, apie jo santykius su giminaičiais, supažindina su jo mąstysena, galvosena ir religingumu, atspindi jo požiūrį į gyvenimą ir mirtį, į žmones, kuriems jis palieka savo turtą.

Testamentą magdeburginiuose miestuose galėjo surašyti kiekvienas veiksnus asmuo, išskyrus vyrus iki 14 m., moteris iki 12 metų, nubaustuosius mirties bausme, kalėjime esančius nusikaltėlius, neatsidalijusius sūnus, švaistūnus, psichiškai nesveikus, nuo gimimo nebylius ir kurčius, aklus (nebent testamentas surašomas dalyvaujant žmogui, kuriuo jie visiškai pasitiki)[1]. Kad Kad testamentas būtų laikomas galiojančiu, testatorius turėjo turėti gerą atmintį ir būti sveiko proto, testamentas turėjo būti surašytas liudininkų akivaizdoje ir būti patvirtintas testatoriaus ir liudytojų parašais bei antspaudu, taip pat testamentas turėjo būti atiduotas saugoti į atitinkamą instituciją arba surašomas atitinkamoje institucijoje. Kiekvienas iš teisėtų paveldėtojų turėjo būti paminėtas testamente, jeigu kas nors nebūdavo paminėtas, testamentas netekdavo galios. Tačiau jeigu toks asmuo neturėjo nieko gauti po testatoriaus mirties, tai testamente turėjo būti išaiškinta priežastis. Paveldėjimo teisė konstatavo, kad kol testatorius gyvas, tol jis gali savo testamentą atšaukti kada nori, arba surašyti naują testamentą. Testamentas negaliodavo tol, kol jo nepatvirtindavo testatoriaus mirties[2]. Testamento sudarymo sąlygas ir tvarką nustatė ir visi trys Lietuvos statutai. Jie Jie nurodė asmenis, negalinčius būti testatoriais ir liudytojais, numatė bažnyčios pareigas paveldėjus turtą testamentu, nustatė testamentu paliekamą turtą, numatė atvejus, kai tėvai galėjo nepalikti vaikams nieko testamentu, taip pat nurodė testamento sudarymo ir įsigaliojimo tvarką [3]. Pagal III Lietuvos statutą sudaryti testamento neturėjo teisės nepilnamečiai vaikai, vienuoliai, neatsidaliję nuo tėvo sūnūs, nelaisvieji žmonės ir dvarų šeimynos, pamišėliai, ištremtieji ir garbės atėmimu nuteisti asmenys[4]. Testamentas turėjo būti surašomas žemės ar pilies teisme. Jeigu testatorius negalėdavo atvykti į žemės ar pilies teismą, tada testamento surašyme turėjo dalyvauti 1 pareigūnas su dviem liudytojais arba jeigu negalėjo dalyvauti pareigūnas, tai 3 liudytojai. Testamentas turėjo būti patvirtintas testatoriaus antspaudu, o jeigu jis mokėtų dar rašyti, tai ir parašu, taip pat liudytojų parašais, jeigu jie mokėjo rašyti[5].Testamentų liudytojais negalėjo būti asmenys, visų pirma, kuriems patiems neleidžiama sudaryti testamento, tai pat moterys, testamento egzekutoriai ir globėjai ir asmenys, kuriems bus testamentu kas nors užrašyta[6]. Po testatoriaus

[1] Groicki B. , *Tytuły prawa majdeburskiego,* Warszawa, 1954 (reprintas 1567), p.179–181.
[2] Groicki B., *Tytuły prawa majdeburskiego,* Warszawa, 1954 (reprintas 1567), p.178–184.
[3] Anužytė L. Žemaitijos bajorų testamentai XVIa.pab.–XVII a.pr., *Lietuvos istorijos metraštis.1997 metai*, Vilnius, 1998, p.124.
[4] III Lietuvos statutas. VIII sk.1 str. http://starbel.narod.ru/statut1588_8.htm (žiūrėta 2010 03 19).
[5] III Lietuvos statutas. VIII sk.2 str. http://starbel.narod.ru/statut1588_8.htm (žiūrėta 2010 03 19).
[6] III Lietuvos statutas. VIII sk.5 str. http://starbel.narod.ru/statut1588_8.htm (žiūrėta 2010 03 19).

mirties testamentas turėjo būti įrašytas į pilies arba žemės teismo knygas. Testatorius turėjo teisę testamentą pakeisti. Tokiu atveju galiojančiu buvo laikomas paskutinis prieš mirtį sudarytas testamentas[1]. Už testamento įrašymą į magistrato knygas Vilniaus mieste turėjo būti mokama 15 grašių vaitui, 12 grašių raštininkui ir po 6 grašius suolininkams[2].

Tyrinėjimai

Tyrimų skirtų testamentams nėra daug. Daugiausiai tirti didikų testamentai, tuo tarpu miestiečių testamentai nesulaukė pakankamo dėmesio. Testamentai, kaip istorijos šaltinis, tiriami įvairių kraštų istorikų: prancūzų, italų, vokiečių, lenkų ir kt., tačiau gausiausia, mums prieinama, istoriografija šiuo klausimų yra lenkų kalba. 1935 m. pasirodė O. Hedemanno tyrimas: „Testamenty brasławsko –dziśnieńskie XVII –XVIII w. jako źródło historyczne“[3], kuriame O. Hedemannas analizavo Breslaujos pavieto bajorų testamentus trimis požiūriais: testatoriaus santykiu su Dievu, su šeima ir su visuomene. 1984 m. pasirodė M. Borkovskos veikalas: „Dekret w niebieskim ferowany parlamencie. Wybór testamentów z XVII – XVIII wieku”[4], kuriame ji paskelbė 26 Lietuvos bajorų testamentus iš Vilniaus benediktinų vienuolyno rankraščių. XX a. pab. tyrimų skirtų testamentams daugėja. 1992 m. U. Augystyniak paskelbė Lietuvos bajorų testamentų publikacijas iš Radvilų archyvo[5]. 1995 m. M. Aleksandrowicz –Szmulikowska išleido darbą, skirtą Radvilų giminės moterų moterų testamentams[6]. 1997 m. A. Falniowska –Gradowska paskelbė Krokuvos bajorų testamentus[7]. U. Sowina padarė Seredžiaus miestiečių testamentų šaltiniotyrinę analizę[8]. Testamentais savo tyrinėjimuose rėmėsi ir žymus lenkų istorikas Juliušas Bardachas[9].

Lietuvių istoriografijoje pirmieji testamentų tyrinėjimai pasirodė 1998 m., kai Lina Anužytė Lietuvos istorijos metraštyje paskelbė straipsnį, kuriame nagrinėjo Žemaitijos bajorų testamentus[10]. Vėliau L. Anužytė tyrinėjo maro meto Merkinės miestiečių testamentus[11]. 2001 m. leidinyje „LDK Kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai“ pasirodo L. Karaliaus tyrimas apie testamentus, kur nagrinėjama

---

[1] III Lietuvos statutas. VIII sk.2 str. http://starbel.narod.ru/statut1588_8.htm (žiūrėta 2010 03 19).
[2] Dubiński P. ,Zbiór praw *i przywilejów miastu stołecznemu W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego) Wilnowi nadanych.– Wilno*, 1788, s. 100.
[3] Hedemann O., *Testamenty brasławsko–dziśnieńskie XVII–XVIII w. jako źródło historyczne*, Wilno, 1935.
[4] Borkowska U., *Dekret w niebieskim ferowany parlamencie. Wybór testamentów z XVII–XVIII wieku*,Kraków, 1984.
[5] *Testamenty ewangelików reformowanych w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI–XVIII*, wyd. U. Augustyniak, Warszawa, 1992.
[6] Aleksandrowicz–Szmulikowska M. *Radziwiłłówny w świetle swoich testamentów*. Warszawa, 1995.
[7] Falniowska–Gradowska A., *Testamenty szlachty krakowskiej XVII–XVIII wieku*, Kraków, 1997.
[8] Sowina U., Najstarsze sieradzkie testamenty mieszczańskie z początku XVI w. Analiza źródłoznawcza, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1991, nr 1.
[9] Бардах Ю., *Штудыі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага*, Менск, 2002, с.287.
[10] Anužytė L., Žemaitijos bajorų testamentai XVIa.pab.–XVII a.pr, *.Lietuvos istorijos metraštis.1997 metai*, Vilnius, 1998, p.119–141.
[11] Anužytė L. , Maro meto (1602) Merkinės miestiečių testamentai, *Lietuvos miestų istoriniai šaltiniai.T.3*, Vilnius, 2003, p.97–110.

testamento genezė Lietuvoje ir testamento struktūra[1]. Tame pačiame leidinyje[2], vėliau savo monografijoje[3], testamentus rašydamas apie mirtį LDK naudoja M. Paknys. Tais pačiais metais A. Ragauskas paskelbė Motiejaus Vorbeko –Lettowo testamentą[4], D. Antanavičius paskelbė Valerijono Protasevičiaus testamentą[5], D. Vilimas paskelbė Naugarduko žemės teisėjo Jarošo Jevlašauskio testamentą[6]. 2003 m. M. Jučas „Naujajame židinyje“ paskelbė straipsnį, kuriame nagrinėja XVI –XVIII a. Lietuvos didikų testamentus[7]. 2002 m. (ir 2006 m. pakartotinai) išleista mokslo populiarinimo pobūdžio knyga „Žymių žmonių testamentai: nuo antikos iki šių laikų“[8], kurioje yra apžvelgti ne tik pasaulio žymių žmonių, bet ir Lietuvos kunigaikščių ir didikų testamentai. Kauniečių testamentus nagrinėjo R. Varsackytė[9].

Apie testamentinio paveldėjimo teisę Magdeburginiuose miestuose teikia žinių teisininko B. Groickio veikalas[10], apie įstatyminio paveldėjimo tvarką ir reikalavimus, kurių turėjo būti laikomasi sudarant testamentą, informacijos teikia Lietuvos statutai, apie ikistatutinio laikotarpio paveldėjimo teisę žinių galima pasisemti iš L. Anužytės straipsnio[11]. Reikšmingas veikalas Vilniaus miesto nuostatams pažinti yra P. Dubińskio veikalas, kuriame publikuotas 1536 m. vilkieras[12]. Daug žinių apie Vilniaus miestiečius stačiatikius–valdančiojo elito narius suteikia A. Ragausko veikalas „Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. II pus.“[13] .A. Urbonavičiaus darbe „Vilniaus naujieji miestiečiai“, nagrinėjamas Vilniaus miestiečių teritorinės kilmės klausimas“[14].

Vilniaus stačiatikių istorija yra gana gerai apžvelgta dokumentų rinkinio Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов atitinkamų tomų I.

---

[1] Karaliūs L., Testamentai, *LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizdai*,*Vilnius*, 2001, p.715–723.
[2] Paknys M., Mirtis, *LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizdai, Vilnius*, 2001, p.365.
[3] Paknys M., *Mirtis LDK kultūroje XVI–XVII a. Vilnius,* 2008.
[4] Ragauskas A., Karaliaus sekretoriaus medicinos daktaro Motiejaus Vorbeko–Lettowo (1593–1663) testamentas–šaltinis įžymiojo vilniečio biografijai, *LDK istorijos studijos,* Vilnius, 2001, p. 44–59.
[5] Antanavičius D.,Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus 1579 m. kovo 26 d. testamentas, *Lietuvos istorijos metraštis 2005/1,* Vilnius, 2006, p. 115–144.
[6] Vilimas D. ,Naugarduko žemės teisėjo Jarošo Jevlašauskio (1578 –1619) testamentas, *Istorija T.71*, Vilnius, 2008, p..30–39.
[7] Jučas M., Paskutinioji valia: pagal XVI–XVIII a. Lietuvos didikų testamentus, *Naujasis židinys–Aidai 2003*/9, p.–477–485.
[8] *Žymių žmonių testamentai: nuo antikos iki šių laikų*, sud. Gaivenis V., Šinkūnas R.,Vilnius, 2002.
Testatoriai ir testamentai: žymių žmonių paskutinė valia nuo antikos iki šių laikų, sud.Gaivenis V., Šinkūnas R.,Vilnius, 2006.
[9] Varsackytė R., Laikysena mirties akivaizdoje: kauniečių testamentai XVII–XVIII a., *Kauno istorijos metraštis, t. 8.* Kaunas, 2007.
[10] Groicki B., *Tytuły prawa majdeburskiego*,Warszawa, 1954, p.177–194.
[11] Anužytė L., Lietuvos Metrika–šaltinis ikistatutinio laikotarpio testamentinio paveldėjimo reguliavimui tirti, *Lituanistica, 1999,* nr. 3 (39), p. 3–15.
[12] Dubiński P., *Zbiór praw y przywilejów miastu stołecznemu W.X.L. Wilnowi nadanych na żądanie wieku miast koronnych, jako też Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Wilno, 1788.
[13] Ragauskas A., *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a.antrojoje pusėje (1662–1702 m.)*, Vilnius, 2002.
[14] Urbonavičius A. ,*Vilniaus Naujieji miestiečiai (1661 –1795)*, Vilnius, 2005.

Sprogio[1] ir Kračkovskio[2] įžangose Stačiatikių bažnyčios istorija plačiai apžvelgta Maskvos metropolito Makarijaus 12 tomų veikale История русской церкви[3]. Stačiatikių Dvasinėje akademijoje Vilniuje dirbęs G. Kiprijanovičius 1899 m. parašė darbą, kuriame parodyta Lietuvos stačiatikių kova prieš katalikybės plitimą[4]. XX a pr. V. Bednovas nagrinėjo stačiatikių cerkvės padėtį Lietuvoje ir Lenkijoje paraleliai analizuodamas ATR įstatymų sąvadą Volumina Legum[5]. Tarpukariu K. Chodynickis savo monografijoje analizuoja bažnytinės unijos idėjos plitimą Lietuvoje ir Lenkijoje, unitų Bažnyčios įsitvirtinimą po 1596 m. Bresto bažnytinės unijos [6]. 1996 m. m. buvo išleistas dokumentų rinkinys, skirtas Bresto unijai nagrinėti[7]. Šiuo metu stačiatikius plačiai plačiai nagrinėja lenkų istorikas Antonis Mironovičius[8] ir lenkų istorikė M. Liedke[9]. Vilniaus stačiatikius nagrinėja T. Kempa[10]. Iš Lietuvos tyrinėtojų Bažnytinę uniją analizavo R. Černius[11], apie stačiatikius Žemaitijoje rašė R. Trimonienė[12].

Savo darbe iš paskelbtų šaltinių ir istoriografijos daugiausia rėmiausi dokumentų rinkiniu Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов (t. 9,. 10, 20), K. Chodynickio bei T. Kempos darbais. Nagrinėjant testamentus daugiausiai informacijos panaudojau iš L. Karaliaus, R. Varsackytės ir U. Sovinos darbų. Testamentų kultūriniam kontekstui, mirties supratimui pažinti svarbūs buvo P. Arieso[13] ir B. Roko[14] darbai. Įvairiems, testamentuose naudojamiems, senalenkiškiems terminams išsiaiškinti man buvo naudinga Z. Glogerio[15] enciklopedija ir S. B. Linde žodynas[16]. Lotyniškiems terminams išsiaiškinti naudojau J. Sondelio lotynų kalbos žodyną[17].

---

[1] AVAK, 1879, T. 10.
[2] AVAK, 1893, T. 20.
[3] Макарий, *История Русской церкви 12 томов*. СПб, 1883 (perleista 1994–1996 m.).
[4] Киприанович Г.Я ., *Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве, с древнейшего до настоящего времени*, Минск, 2006 (1899 m. reprintas).
[5] Беднов В. , *Православная церковь в Польше и Литве по Volumina Legum*, Минск, 2002.
[6] Chodynicki K., *Kościół prawosławny a Rzeczypospolita Polska*, Warszawa, 1934.
[7] *Уния в документах*, сост. В. Теплова, Минск, 1997.
[8] Mironowicz A., *Kościół prawosławny w dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa, 2001.
Mironowicz A., *Kościół prawosławny w państwie Piastów i Jagiellonów*, Białystok, 2003.
Mironowicz A., *Kościół prawosławny w Polsce, Białystok*, 2006.
[9] Liedke M., *Od prawosławia do katolicyzmu. Ruscy możni i szlachta Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec wyznań reformacyjnych*, Białystok, 2004.
[10] Kempa T., Wileńskie bractwo Św. Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w., *Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004.
Kempa T., Wyrugowanie prawosławnych mieszczan z rady miejskiej Wilna w 1621 roku, *Litwa w epoce Wazów, pod red. W. Kriegseisena i A. Rachuby*, Warszawa, 2006.
[11] R. Černius, Bažnytinė unija, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, Vilnius, 2001.
[12] Trimonienė R. , Konfesinės problemos Žemaitijoje: stačiatikiai XVI a. II pusėje, *Lituanistica. 2008. T. 54. Nr. 2(74).*
[13] Aries Ph., *Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje*, Vilnius, 1993.
[14] Rok B., *Zagadnienie śmierci w kulturze Rzeczypospolitej czasów Saskich*, Wrocław, 1991.
[15] Gloger Z., *Encyklopedia staropolska ilustrowana, T. 1–4*, Warszawa, 1974 (reprintas).
[16] Linde S. B., *Słownik języka polskiego, T.1–6*, Warszawa, 1994 (reprintas).
[17] Sondel J., *Słownik łacińsko–polski dla prawników i historyków (w wersji elektronicznej)*.

I. VILNIAUS MIESTIEČIŲ STAČIATIKIŲ PROFESINĖS SUDĖTIES IR RELIGINĖS ORGANIZACIJOS BRUOŽAI

1.1 PROFESINĖ SUDĖTIS

1.1.1 Amatininkai

Vilniaus stačiatikių amatininkų gyvenimas gerai atsispindi to meto Vilniaus cechų statutuose. XVI a. Vilniuje buvo 15 cechų, į kurių sudėtį įėjo 27 amatai. 1683 m. buvo 36 cechai, jų sudėtyje buvo 73 amatai[1]. XVI a. pab. –XVII a. pr. naujų cechų kūrimąsi stabdė Bresto unija. Vilniaus cechams Bresto unija tapo rimtu įvykiu, jos dėka tarp amatininkų kilo dideli neramumai. Ypač ji atsiliepė stačiatikių amatininkams Vilniuje. Unija sukėlė rusinų amatininkų suskilimą į dvi priešiškas unitų ir stačiatikių stovyklas[2]. Nors cechai buvo daugiau ekonominio pobūdžio organizacijos, tačiau tikėjimas jose užėmė svarbią vietą[3]. Sunku pasakyti koks buvo Vilniaus amatininkų skaičius cechuose pagal tautą ir religiją. Be abejo, privilegijuotą padėtį cechuose turėjo katalikai. Cechų gyvenimas buvo reguliuojamas pagal katalikų šventes, per cechų posėdžius katalikai stovėdavo dešinėje, „kitos“ religijos kairėje, balsuojant pirma buvo klausiama katalikų nuomones, o tik paskui „graikų“ ir t.t[4]. Ne katalikai dažnai buvo net nepriimami į cechą. Religinės tolerancijos atvejų priimant į cechą pasitaiko ypač retai, tačiau tokių atvejų galima rasti, pvz. 1614 m. odininkų cecho privilegijoje rašoma, kad cechų vyresnieji gali visiškai laisvai priiminėti naujus narius į cechą, neatsižvelgiant į religiją ir tautybę, taip pat Vilniaus laikrodininkų 1774 m. privilegijoje rašoma: „Disidentai, meistrai ir draugai mūsų sostinėje Vilniuje yra lygūs su kitais laikrodininkais ir visomis laisvėmis laikrodininko profesijoje galės naudotis laisvai“. Tačiau, paskutinioji privilegija, mano manymu, tikriausiai lietė tik evangelikus. Tuo tarpu iš mūrininkų cecho aiškiai matyti, kad į cechą gali įstoti tik katalikai: „į mūrininkų cechą gali įstoti visi geros kilmės žmonės, kad tik ne priešingi katalikiškam tikėjimui“[5].

K. Chodynickis kalbėdamas apie stačiatikių padėtį cechuose skirsto ją į 2 periodus: prieš uniją ir po unijos. Jo manymu prieš uniją stačiatikiai cechuose buvo visai gerai toleruojami. Cechų privilegijose visai nesimato jokių apribojimų stačiatikiams. Renkant vyresniuosius buvo laikomasi principo, kad katalikų ir graikų būtų po lygiai. Graikai šiuo atveju reiškė stačiatikius. Po unijos

---

[1] J. Morzy, Geneza i rozwój cechów wileńskich do końca XVII w. , *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Seria Historia, z. IV*, Poznań 1959, s. 32, 39.
[2] *Ibid.*, s. 32–33.
[3] Chodynicki K., O stosunkach wyznaniowych w cechach wileńskich od XV do XVIII w., *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, t. I, Lwów, 1925, s. 119.
[4] *Ibid.*, s. 130.
[5] *Ibid.*, s. 119.

žodis „graikai“ įgavo dvigubą reikšmę ir tuo pačiu galėjo apibūdinti arba unitus arba stačiatikius. Pvz., kailiadirbių ceche išrinkdavo du vyresniuosius iš „Romos“ ir du iš „Graikų“ religijos. Tačiau neaišku kas, unitai ar stačiatikiai ar abi šios konfesijos čia turimos omenyje. Bet dažniausiai po unijos „graikais“ įvardijami jau unitai. Kitas atvejis, kai aiškiai apibrėžiamas skirtumas tarp šių dviejų konfesijų. Pvz., tymininkų cecho privilegijoje rašoma: „Visos teisės yra suteiktos tautoms– katalikiškąjai ir graikiškąjai vienybėje su Romos bažnyčia“. Aršiausi santykiai tarp katalikų ir stačiatikių buvo siuvėjų ir batsiuvių cechuose, XVII a. ne vieną kartą tarp jų kildavo aštrių susidūrimų dėl tikėjimo. Stačiatikiai čia įnirtingai kovojo dėl savo teisių ir 1722 m., kai siuvėjų cecho vienu iš vyresniųjų buvo išrinktas katalikas į stačiatikio vietą, stačiatikiai tą pasirinkimą užprotestavo. Cechas ir magistratas turėjo su tuo sutikti ir stačiatikis dar vieneriems metams pasiliko cecho vyresniuoju[1].

Daugelyje cechų taip pat buvo prievolė dalyvauti cechų pamaldose. Buvo tai dažniausiai katalikiškos pamaldos. Mėsininkų ceche už nedalyvavimą katalikiškose pamaldose kiekvienas cecho narys turėjo mokėti pirmą kartą 3 grašius, antrą – 6 grašius, o trečią – pusė akmens vaško. Vilniuje beveik visuose cechuose ne katalikai privalėdavo dalyvauti katalikų pamaldose. Kai kuriuose cechuose kitatikiai galėdavę atsilaisvinti nuo dalyvavimo katalikiškose pamaldose už tam tikrą mokestį. 1664 m. kubilių cecho privilegijoje pasakyta: „Jeigu kas iš brolių nedalyvautų pamaldose, tai turi sumokėti 6 lietuviškus grašius, jeigu kas įpusėjus mišioms pavėluotų – 3 lietuviškus grašius[2]. Tačiau jeigu kitos religijos brolis vengtų dalyvauti mišiose, turėtų sumokėti už tai 5 kapas grašių“[3]. Religinių nesutarimų kildavo ir kuomet bendri cecho pinigai buvo naudojami katalikiškoms pamaldoms. Dėl to kilo ginčas ir batsiuvių ceche. Batsiuvių cecho „graikai“ ir „vokiečiai“ kreipėsi į Vilniaus magistratą su skundu, kad katalikai be jų sutikimo už bendrus pinigus rengia katalikiškas pamaldas[4].

Ypač religiniai nesutarimai Vilniaus cechuose paaštrėjo XVII a. pab., todėl miesto taryba 1697 m. uždraudė cechų posėdžiuose liesti religinius klausimus, tačiau ginčai ir kivirčai cechuose nepaisant įsakymo tęsėsi toliau[5].

Suolininkų teismo įrašų knygose pavyko rasti 29 amatininkų testamentus, tik du iš jų yra stačiatikių amatininkų: siuvėjo Bazilijaus Ivaškevičiaus 1691 m. testamentas, taip pat yra išlikęs jo turto inventorius[6] ir kailiadirbio Tomo Mistalskio 1708 m. testamentas[1]. Tai, kad nerandama

[1] Chodynicki K., O stosunkach wyznaniowych w cechach wileńskich od XV do XVIII w., *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, t. I, Lwów, 1925, s. s.120–123.
[2] Kapą sudarė 60 grašių.
[3] *Ibid*., s. 126.
[4] *Ibid*., s. 127.
[5] *Ibid.*, s. 127.
[6] LVIA, f. SA, b. 5118. l. 95–97v.

stačiatikių amatininkų testamentų leistų daryti kelias prielaidas: 1) stačiatikių amatininkų skaičius buvęs labai mažas, 2) stačiatikiai amatininkai testamentus sudarydavo ypač retai, nes tikriausiai neturėjo tiek turto, kad būtų verta sudarinėti testamentą, 3) o gal stačiatikių amatininkų, kaip ir pirklių testamentai ne visuomet pakliūdavo į miesto knygas?

Nei B. Ivaškevičiaus testamente ir inventoriuje, nei T. Mistalskio testamente nėra įvardinta, kad jie priklausė cechui. Tačiau tai, kad jie abudu įvardijami Vilniaus miestiečiais: „Bazyli Iwaszkiewicz krawiec mieszczanin wileński“[2] , „Toma Mistalski Pellionis Civis Vilnensis“[3] leidžia daryti prielaidą, kad jie turėjo priklausyti cechui, nes iš miesto jurisdikos cechai išgyvendindavo taip vadinamus „partačus“, t. y. amatininkus nepriklausančius cechams[4]. Iš B. Ivaškevičiaus testamento ir pomirtinio turto inventoriaus galima spręsti, kad jis nebuvo turtingas. Savo testamente jis išvardija, kad buvo skolingas 125 zl. ir 12 talerių įvairiems asmenims ir prašo savo žmonos išmokėti jo skolas[5]. Pomirtiniame B. Ivaškevičiaus turto inventoriuje rašoma: „Klausiama ponia našlė apie grynus pinigus sidabre, aukse ir prekėse atsakė, kad ne daugiau po vyro mirties liko, kaip tik dvidešimt zlotų, kurie laidotuvėms buvo išleisti. Kitas testatorius kailiadirbys T. Mistalskis, nors nebuvęs didelis turtuolis, tačiau gyvenęs geriau už siuvėją B. Ivaškevičių. Jo testamente minima nemažai turto: įvairūs sidabriniai ir auksiniai daiktai bei papuošalai, 60 Astrachanės avinėlių (įvertinti 750 zl), 5 Karagano avinėliai (įvertinti 80 zl) ir daug įvairių kailių, kurių vertė siekia 101 talerį (testatorius 1 talerį įvertina 8 zlotais)[6]. Testamente taip pat minima, kad testatorius turi prekių maždaug už 150 talerių. Globėjo testatorius prašo, kad tinkamai auklėtų jo vaikus ir leistų į mokyklą[7]. Tas rodytų, kad amatininkai priklausomai nuo amato galėjo gyventi visai neblogai. Nuoroda į mokyklą rodo, jog ir stačiatikiams miestiečiams nebuvo svetimos kultūrinės aspiracijos.

Be abejo, šis ir potencialiai kiti apibendrinimai negali (negalėtų) būti reprezentatyvūs –jų negalima daryti iš dviejų XVII a. pab. –XVIII a. pr. atvejų.

---

[1] LVIA, f. SA, b. 5343. l. 397–399v.
[2] LVIA, f. SA, b. 5340, l. 469.
[3] LVIA, f. SA, b. 5343. l. 397
[4] J. Morzy, Geneza i rozwój cechów wileńskich do końca XVII w. , *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Seria Historia, z. IV*, Poznań 1959, s. 83.
[5] LVIA, f. SA, b.5340, l. 470.
[6] LVIA, f. SA, b. 5343. l. 398v.
[7] LVIA, f. SA, b. 5343. l. 399–399v.

1.1.2. Pirkliai

Iš 25 turimų stačiatikių testamentų net 18 testamentų priklauso pirkliams ir krautuvininkams. 6 testatoriai aiškiai vadina save pirkliais, kitų profesiją teko nustatyti iš testamentų teksto, kartais testamentuose įvardijama, kad testatorius turėjęs krautuvę, tačiau ši informacija yra nepakankama nustatyti ar testatorius buvo pirkliu ar tik krautuvininku, ar gal net amatininku, nuomavusiu krautuvę. Todėl manyčiau būtų tikslinga šiuos testamentus pateikti kaip vienos grupės. Ši grupė yra dominuojanti tarp testatorių, kas leidžia daryti prielaidą, kad pirkliai ir krautuvininkai buvo turtingiausias stačiatikių sluoksnis.

Vilniaus miesto pirklių skaičius nežinomas. Stambiųjų pirklių skaičius įvairiais laikais svyravo tarp 150 ir 200. Jie prekiavo keliese susidėję, dažniausiai tėvas su sūnumis arba artimais giminaičiais, palaikė ryšius su kitais LDK miestais, su užsieniu. Jie buvo kaip ir urmininkai, kurie atgabentomis prekėmis aprūpindavo visą vietinę prekybą, smulkiuosius pirklius. Smulkesniųjų pirklių, žinoma, buvo daug daugiau, nors jų ekonominis svoris negalėjo prilygti stambiųjų pirklių svoriui[1]. Vilniaus mieste prekyba vertėsi daug gyventojų. Net gamybinio cecho narys jau iš dalies buvo pirklys, kiekvienas galėjo pardavinėti savo darbo gaminius mieste pats asmeniškai, nesinaudodamas jokiais tarpininkais[2]. Vilnius buvo uždaru miestu nevietiniams gaminiams. Pirkliai turėjo teisę išvežinėti Vilniaus amatininkų gaminius kitur, tačiau neturėjo teisės vežti tokių daiktų, kuriuos gamino Vilniuje[3]. Vilniuje be apribojimų galėjo prekiauti tik vietiniai pirkliai, turintys miesto pilietybę. Beveik visi pirkliai pabrėžia testamentuose savo priklausomybę miestiečių luomui, pvz., Joannes Juchnowicz Civis Negotiatoris Vilnensis[4], Samuel Żurobinski Negotiatoris et Civis Vilnensis[5] ir t.t. Svetimi pirkliai turėdavo pardavinėti savo prekes Vilniaus pirkliams, išskyrus prekymečius per Tris Karalius ir Žolines[6]. Kai kurie Vilniaus pirkliai turėjo raštus, kuriais buvo atleisti nuo muito mokesčių ATR.

Yra išlikę ir nagrinėjamų testatorių, t.y. P. Kosobuckio ir B. Omeljanovičiaus raštai, kuriais jie atleidžiami nuo muito mokesčių. 1668 sausio 14 d. Vilniaus miesto vaito, burmistro ir tarėjų raštu Vilniaus miesto gyventojas pirklys Paulius Kosobuckis remiantis Jono Kazimiero privilegija Vilniaus miesto gyventojams buvo atleistas nuo muito mokesčių Abiejų Tautų Respublikoje[7]. 1675 lapkričio 28 d. Vilniaus miesto vaito, burmistro ir tarėjų raštu Vilniaus miesto gyventojas pirklys

---

[1] Žilėnas V., Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmetyje, *Mūsų praeitis,* T.4, Vilnius, 1995, p.118.
[2] *Ibid.,* P.115.
[3]. J. Morzy, Geneza i rozwój cechów wileńskich do końca XVII w. , *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Seria Historia, z. IV*, Poznań 1959, s. 82.
[4] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 356.
[5] LVIA, f. SA, b. 5351, l. 836.
[6] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s..119.
[7] Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka (toliau LNMMB), F. 101–81.

Bazilijus Omeljanovčius remiantis Jono Sobieskio privilegija Vilniaus miesto gyventojams atleidžiamas nuo muito mokesčių Abiejų Tautų Respublikoje[1].

Pagrindinė Vilniaus prekyba koncentravosi Rotušės aikštėje ir aplink ją stovinčiuose namuose. Palei rinką stengėsi įsikurdinti visų jurisdikcijų pirkliai su savo krautuvėmis ir sandėliais. Pačiam rinkos aikštės vidury stovėjo dvi eilės nedidelių krautuvėlių, kurių vienoje buvo pardavinėjami audiniai, kitoje – įvairi galanterija. Smulkesnieji pirkliai neturėdami nuosavų krautuvių ar sandėlių galėjo patalpas nuomotis iš magistrato. Buvo ir privačių krautuvių. Jas turėjo pirmoj eilėj stambieji pirkliai. Dauguma jų prekybos sandėlių buvo mūriniai, dar vadinami tamsiais sandėliais[2]. Matyt krautuvių neužtekdavo, nes 1608 m. grupė pirklių nuperka du mūrinius namus prekybai, vėliau vadinamus Mažoji Gildija ir Didžioji Gildija. Smulki prekyba pasitenkindavo dažniausiai „vietomis“, tarpiniu variantu tarp krautuvės ir „vietos“ buvo vežimėliai (lenk. wózki), geležiniais vadinami dėl to, kad juose buvo prekiauta geležiniais daiktais–XVII a. vid. magistratas nuomavo 41 vežimėlį[3].

Iš testamentų sužinome kur ir kokias krautuves turėjo stačiatikiai pirkliai Vilniuje. Pvz., M. Kostrovicka[4], A. Diahilevičova[5] turėjo krautuves Imbaruose[6] (žr. iliustraciją), E. Krupskis turėjo geležies krautuvę Imbaruose „Žuvies gale“[7]. Ponia Otroškevičova turėjo drobės prekystalį, 2 geležinius vežimėlius ir 2 druskos prekystalius[8]. Teodora Čarniavska turėjo gelumbės krautuvę[9], Z. Z. Ihnatovičova – bakalėjos prekių krautuvę[10], Jonas Juchnovičius – geležies krautuvę[11], kurią vėliau paveldėjo jo žentas E. Krupskis[12].

Vilniaus pirkliai kurį laiką veikė vienas nuo kito nepriklausomai, palaidai ir nekoordinuotai, o bendruosius Vilniaus, kaip ir kitų Lietuvos ir Lenkijos miestų pirklių interesus atstovavo miesto valdyba ir taryba, kuriose nuo pat pradžios jau sėdėjo pirkliai. Miesto taryba susirašinėdavo su kito miesto taryba prekybos reikalais, rekomenduodavo viena kitai savuosius pirklius, globodavo jų turtus ir t.t. Sąlygoms pasikeitus iškilo reikalas susiburti į vieną bendrą pirklių organizaciją, kuri buvo pavadinta „Communitas mercatoriae sexaginta virorum“[13]. Bendrija buvo įkurta 1602 m., kad

---

[1] LNMMB, F. 101–85.
[2] Žilėnas V., Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmetyje, *Mūsų praeitis,* T.4, Vilnius, 1995, p.118.
[3] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s.124–125.
[4] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 730.
[5] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 216v.
[6] Taip vadinama Didžiosios gatvės dalis Vilniuje, kur kadaise stovėdavo krautuvės.
[7] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 77.
[8] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 165..
[9] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 395v.
[10] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 487.
[11] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 357.
[12] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 77.
[13] Žilėnas V., Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmetyje, *Mūsų praeitis,* T.4, Vilnius, 1995, p.119.

gintų su įvairiais sunkumais susiduriančių Vilniaus pirklių interesus[1]. Jos priešaky atsistojo 60 vyrų taryba, vadinama „sexagintaviratu“. Į šią valdybą pateko ir buvo patvirtinti 1629 m. patys turtingiausi ir įtakingiausi Vilniaus miesto pirkliai[2]. Pirklių bendrija apėmė visus pirklius, neatsižvelgiant į tikėjimą. 60 vyrų taryba susidėjo per pusę iš „Romos“ ir „Graikų“ tikėjimo narių[3]. „Sexagintaviratas“ buvo padalytas į penkis „sexviratus“, būtent po 6 katalikų ir po 6 graikų tikėjimo atstovus. Ši asmenų grupė turėjo eiti pareigas vienerius metus. Po metų į jos vietą ateidavo nauja 12 asmenų grupė ir t.t[4]. Pirmo sexagintavirato sudėtį (pagal „Kopjarjusz kupców Wileńskic“h) pateikia pateikia savo darbe V. Žilėnas ir W. Kowalenko[5]. Deja, istoriografija pateikia duomenis tik apie XVII a. pirklių tarybos veiklą, vėlesnė jos veikla nėra žinoma. Suolininkų teismo knygose „sexvirato“ narių stačiatikių testamentų nepasitaikė, tačiau yra žinomas III „sexavirato“ iš graikiškos pusės nario Vasilijaus Dorofejevičiaus anūko Bazilijaus Pustynskio Omeljanovičiaus testamentas[6].

[1] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s.127.
[2] Žilėnas V., Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmetyje, *Mūsų praeitis,* T.4, Vilnius, 1995, p.120.
[3] Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929, s.83.
[4] Žilėnas V., Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmetyje, *Mūsų praeitis,* T.4, Vilnius, 1995, p.120.–121.
[5] Kowalenko W., Geneza udziału stołecznego miasta Wilna w sejmach Rzeczypospolite *, Ateneum Wileńskie 1927, R.. 4, nr. 12*, s. 136–137.
[6] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 54–59v., apie tai, kad B. Pustynskis Omeljanovičius yra V. Dorofejevičiaus anūkas, sužinome iš jo testamento.

1. 2. Religinės organizacijos aspektai –brolijos

Pirmos stačiatikių brolijos LDK žemėse atsirado XV a. vid. ir išsiplėtė XVI –XVII a. – konfesinių konfliktų laikotarpiu. Pirma tokia stačiatikių brolija buvo įkurta apie 1458 m. Vilniuje, kai stačiatikiai kailiadirbiai įsteigė kailiadirbių broliją. Jie darė įnašus brolijai ir pirko medų, iš jo darė midų trims šventėms: Kalėdoms, Šv. Dvasios atsiuntimui ir šv. Nikolajaus dienai[1]. Iš likusio vaško darė žvakes ir dalino cerkvėms, o midų gėrė tų švenčių metu, kai susirinkdavo broliškiems pokalbiams. Ši brolija taip pat yra laikoma pirmąją midaus brolija Vilniuje. 1584 m. Vilniuje buvo jau 4 midaus brolijos: Burmistrų –tarybos (kitaip vadinama ponų), Pirklių –odininkų, Kailiadirbių, Rasų brolijos. Į pirmos brolijos sudėtį įėjo magistrato nariai, antra brolija buvo sudaryta iš pirklių ir odininkų, trečia iš kailiadirbių, ketvirta buvo Rasų brolija[2]. 1611 –1614 m. midaus brolijų rejestras teikia duomenų apie tai, kiek midaus pagamino pirklių, ponų ir kailiadirbių brolijos (rasų brolija duomenų nepateikė). Iš to pačio dokumento matome, kad minėtu laiku midaus brolijų skaičius Vilniuje nepakitęs[3].

Padidėjus kailiadirbių brolijos narių skaičiui, jie pastatė brolijai namą Vilniuje ir sukūrė įstatus. 1538 m. karalius Žygimantas Senasis patvirtino kailiadirbių brolijos statutą[4]. Pagal įstatus broliai kasmet rinko sau vyresniuosius ir jiems į pagalbą raktininkus. Vyresnieji valdė brolijos pinigus ir visą jos turtą, metų pabaigoje vyresnysis sudarydavo ataskaitą brolijai. Per brolijų susirinkimus ir pokalbius bei tris minėtas šventes vyresnieji turėjo prižiūrėti, kad visi į broliją įrašyti broliai, taip pat ir brolių pakviesti svečiai deramai elgtųsi, nekalbėtų nieko nepadoraus, negertų midaus be saiko, nekeltų netvarkos. Nusikaltusius vyresnieji galėjo papeikti, bet nuobaudas skirdavo visa brolija. Brolijai priklausė teisė teisti ir skirti nuobaudas visiems brolijos nariams ir svečiams, taip pat vyresniesiems bei raktininkams už visus nusižengimus padarytus brolijos name, brolijos susirinkimuose ir pasikalbėjimuose. Nukentėjusieji ir nusižengusieji brolijoje negalėjo kreiptis ir skųstis niekur kitur[5]. Kai mirdavo įrašytas į broliją žmogus, broliai turėjo duoti jo palaidojimui reikalingą aksomą, broliškas žvakes ir patys turėjo jį lydėti. Anot metropolito Makarijaus, Vilniaus kailiadirbių brolija turėjo grynai religinį charakterį ir pagal savo įstatus skyrėsi nuo amatų ir cechų brolijų. Amatų gildijos buvo sudaromos tik iš savo amato ar cecho narių, o Vilniaus kailiadirbių brolija nors buvo įsteigta kailiadirbių, bet priimdavo į broliją ir kitų amatų ir

---

[1] AVAK.,T.8., c.236.
[2] Łuksza W., W sprawie prawoslawnych bractw miodowych w Wilnie, *Ateneum Wileńskie 1938, R.. 13, z.. 2*, s.288–290.
[3] *Археографический сборник документов, относящийся к истории Северо–Западной Руси* (toliau AS), T. 10, Вильна, 1874, С.234.
[4] *Akty Cechów Wileńskich*, wyd. H. Łowmiański przy współudziale Stanisława Kościałkowskiego i Marji Łowmiańskiej, Wilno,1939, cz. 1, s. 22, nr. 19.
[5] AVAK, T.8, c.236.

luomų žmones ir turėjo grynai religinius tikslus[1]. N. Skabalanovičiaus nuomone, religinių brolijų tikslai su laiku keitėsi. Jis išskiria tris periodus brolijų genezėje: 1) Pirmojoje fazėje brolijos buvo kaip gildijų atmaina su tuo skirtumu, kad brolijos buvo sukoncentruotos tik ties cerkvių reikmėmis. Tokio tipo brolijos veikė XV a. 2) XVI a. II pus. ir XVII a. stačiatikių brolijose pradėjo formuotis kiti tikslai, brolijų veikla įgavo religijos gynybinį charakterį. 3) XVII a. atsiranda pirklių – amatininkų brolijos, kurios be religinių tikslų tvarkė prekybos ir amatų reikalus[2].

Yra žinoma, kad Vilniuje veikusios stačiatikių brolijos jungėsi į vieną Švč. Trejybės broliją. Tai buvo burmistrų, tarybos ir pirklių brolijos, kuriose pagrinde telkėsi stačiatikiškas miesto elitas ir pirkliai, taip pat amatininkų brolijos, t.y. kailiadirbių ir odininkų, batsiuvių, siuvėjų ir kepurininkų brolijos. Kepurininkų brolija jungė tris amatus: kepurininkus, sermėgas ir kelnių siuvėjus. Pusę Švč. Trejybės brolijos pelno iš įnašų ir midaus gamybos buvo skiriama Švč. Trejybės cerkvei ir vienuolynui, daugiausia špitolei ir broliškai mokyklai prie cerkvės. Po Bresto unijos Švč. Trejybės cerkvė ir vienuolynas prisijungė prie unijos, todėl stačiatikių brolija nutraukė visus ryšius su šia cerkve ir pastatė sau stačiatikišką šv. Dvasios cerkvę, špitolę ir brolišką mokyklą[3]. Brolija turėjo nuolatinius pamokslininkus prie Šv. Dvasios cerkvės. Pagal brolijos įstatus kiekvienas brolijos narys kiekvieną savaitę turėjo ateiti į rytines pamaldas. Pamaldos vyko keturias dienas per savaitę: sekmadienį, trečiadienį, penktadienį ir šeštadienį[4].

Kai 1607 m. metropolitas Potiejus įsteigė unitišką broliją prie Švč. Trejybės cerkvės, stačiatikių Švč. Trejybės brolija pradėta vadinti Šv. Dvasios brolija, tačiau brolijos nariai ir toliau sąmoningai vadino ją senuoju vardu ne tik dėl tradicijos, bet ir dėl to, kad iškilo klausimas, kuri brolija paveldės Švč. Trejybės brolijos, kurį egzistavo dar prieš uniją, turtą[5]. Dėl to kilo daug turtinių ginčų tarp šių brolijų ir tai vedė prie dar didesnės neapykantos tarp stačiatikių ir unitų, o ypač tie santykiai pablogėjo, kai unitiškuoju metropolitu tapo Ipatijus Potiejus. Naujas konfliktas kilo, kai 1607 m. I. Potiejaus vietininku Vilniuje tapo Rutskis[6]. 1609 m. rugpjūtį visos Vilniaus cerkvės, išskyrus Šv. Dvasios cerkvę, buvo iš stačiatikių atimtos. Visa stačiatikių opozicija susitelkė prie Šv. Dvasios cerkvės. Be minėtos brolijos, prie Šv. Dvasios cerkvės, egzistavo vienuolynai (moteriškas ir vyriškas) bei gana aukšto lygio mokykla. Garsi buvo ir brolijos spaustuvė, kurioje buvo spausdinami garsaus ano meto stačiatikio polemisto Meletijaus Smotrickio darbai. Karaliaus

---

[1] Макарий, *История русской церкви*, Т. 8 , с.10.
[2] Mironowicz A., *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, Białystok, 2003, s.12.
[3] J. Morzy, Geneza i rozwój cechów wileńskich do końca XVII w. , *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Seria Historia, z. IV*, Poznań 1959, s. 12.
[4] Флеров И., О православныхъ церковныхъ братствахъ, противоборствовавшихъ уніи въ юго–западной Россіи въ XVI, XVII, и XVIII столетьяхъ, С.–Петербург 1857 (1996 m.reprintas), с.152.
[5] Kempa T., Wileńskie bractwo Św.Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w.,*Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004, s.47.
[6] *Ibid.,* S.51.

įsakymu 1610 m. spaustuvė Vilniuje buvo uždaryta ir priverstinai perkelta į Vievį, tačiau stačiatikių laimei tas neilgai truko. Po poros metų veikė jau 2 stačiatikių spaustuvės: viena Vievyje, kita Vilniuje[1]. Vilniaus šv. Dvasios brolija tvarkė ne tik Vilniaus Šv. Dvasios vienuolyną, bet ir daug kitų jiems funduotų vienuolynų, tokių kaip: Vievio, Kruonio, Surdegio vienuolynai, Markovo vienuolynas prie Vitebsko, Kupiatsko vienuolynas Pinsko paviete, Cepro ir Novodvorsko vienuolynai Naugarduko paviete, Diatlovičių Polesėje, Zabludovo ir Kėdainių vienuolynai[2]. Kokie vienuolynai buvo pavaldus šv. Dvasios brolijai matosi ir iš testamentų, pvz. 1695 m. surašytame testamente Teodora Čarniavska užrašo Vievio, Kruonio, Novodvorsko vienuoliams po 40 zl.[3] 1722 m. pirklys Jonas Juchnovičius užrašo po 10 zl. Vievio, Kruonio, Surdegio, Novodvorsko ir Kėdainių vienuolynams[4] .

Šv. Dvasios brolijos ir vienuolyno situacija žymiai pagerėjo Vladislovo Vazos laikais. 1633 m. karalius leido stačiatikiams pastatyti naują mūrinę Šv. Dvasios cerkvę ir leido brolijai užsiiminėti šviečiamąja veikla[5]. Cerkvė baigta statyti 1638 m. Cerkvės ikonostasas turėjo tris altorius: centrinį Šv. Dvasios atsiuntimo (šv. Dvasios brolijos altorius – R.D.) ir du šoninius, skirtus prie cerkvės veikusioms brolijoms – studentų kolegijos Konstantino ir Elenos titulo bei Šv. Jono Evangelisto titulo pirklių (testamentuose dažnai vadinamas krautuvininkų[6]) brolijos[7]. Deja platesnės platesnės informacijos apie šių brolijų veiklą nepavyko rasti, tačiau testamentuose šios brolijos yra gana dažnai minimos. Pvz., Sofija Žyčevska Ihnatovičova savo testamente skiria 100 zl. studentų brolijai[8], Bazilijus Pustynskis Omeljanovičius didžiajam altoriui ir brolijai skiria 500 zlotų, Šv Jono Jono Evangelisto brolijai ir studentų brolijai po 100 zlotų.

Antroji XVII a. pusė, deja, tapo Šv. Dvasios brolijos nuosmukio laikotarpiu. Tam turėjo įtakos Maskvėnų okupacija (1655–1661). Okupuotas Vilnius tuo laikotarpiu patyrė didžiulių nuostolių. Tuo netruko pasinaudoti unitai, kurie apkaltino stačiatikius bendradarbiavimu su maskvėnais. Unitai pateikė skundą, kad iš Švč. Trejybes cerkvės dingo brangenybės ir varpas, šia vagyste jie apkaltinę stačiatikius, kurie neva su maskvėnų pagalba apvogė Švč. Trejybes cerkvę. Sudaryta komisija padarė kratą Šv. Dvasios cerkvėje ir vienuolyne, tačiau nieko nerado. Praėjus kai

---

[1] Kempa T., Wileńskie bractwo Św.Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w.,*Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004, s.60.
[2] Kempa T. , Fundacje monasterów prawosławnych w Rzeczypospolitej w XVII wieku, *Życie monastyczne w Rzeczypospolitej*, Białystok , 2001, s. 94–95.
[3] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 396.
[4] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 357v.
[5] Kempa T., Wileńskie bractwo Św.Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w.,*Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004, s.73
[6] LVIA, f. SA, b. 5340, l. 225.
[7] Vilniaus stačiatikių vienuolynas ir Šv. Dvasios cerkvė , http://vienuolynai.mch.mii.lt/V64–75/Vilnstaciat.htm (žiūrėta 2010 01 22).
[8] LVIA, f.SA, b.5341, l. .486–492.

kuriam laikui pasirodė, kad varpas visą laiką buvęs Švč. Trejybės cerkvėje ir niekas jo nevogė[1]. Unitai tiesiog ieškojo priežasčių stačiatikių autoritetui pakirsti. Tai, kad Vilniaus stačiatikiai maskvėnų nelaikė „savais“ ir jie buvo jiems tokie patys priešai, kaip ir kitiems vilniečiams rodo ir testamentai. Vilnietė stačiatikė Ana Kobuževičova savo testamente rašo: „Sidabrą užkasėm patikimoje vietoje prieš besiartinančią galingą maskvėnų kariuomenę [...], tačiau vėliau neradom[...], tikriausiai priešas iškasęs, [...] rožę[2], kurią turėjom su savimi neatiteko priešui“. Tame pačiame testamente rašoma, kad Povilo Chomičiaus sūnus, kurio globėja buvo testatorė, patekęs į maskvėnų nelaisvę[3]. Nors būta ir tokių atveju, kai buvo bendradarbiaujama su priešu, pavyzdžiu čia čia galėtų būti stačiatikis Povilas Senčilo. Anot E. Meilaus, P. Senčila maskvėnų buvo uždarytas Vilniaus pilyje ir ten jiems tarnavo. Todėl norėdamas išpirkti savo nuodėmes, o gal nenorėdamas, kad jo turtas būtų konfiskuotas, nors pats buvo stačiatikiu savo testamente užrašė legatus katalikų bažnyčioms ir cerkvėms bei katalikų ir stačiatikių vienuolynams ir špitolėms[4].

Šv. Dvasios brolijos nuosmukis XVII a. II pusėje atspindėjo ir stačiatikių cerkvės nuosmukį. Tačiau vis tiek Vilniaus Šv. Dvasios stačiatikių brolija liko reikšmingu stačiatikybės centru LDK[5] ir, svarbiausia, buvo svarbiausia ujamų vilniečių stačiatikių priebėga.

---

[1] Kempa T., Wileńskie bractwo Św.Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w.,*Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004, s..79.

[2] Rožė –reikšmės nustatyti nepavyko, tikriausiai, kažkoks indas, nes minima kartu su sidabriniais indais ir įkainota 300 zl.

[3] LVIA, f. SA, b. 5334, l. 607.

[4] Meilus E. ‚Życie codzienne w Wilnie w czasie okupacji moskiewskiej 1655–1661, *Litwa w epoce Wazów, pod. red. Kriegseisena i A. Rachuby*, Warszawa, 2006, s. 141–142.
Kempa T., Wileńskie bractwo Św.Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w.,*Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004, s.80.

II . VILNIAUS MIESTIEČIŲ STAČIATIKIŲ TESTAMENTAI

2.1. TESTAMENTŲ SURAŠYMO FORMA IR STRUKTŪRA

Nėra žinoma, kad nagrinėjamu laikotarpiu Vilniuje egzistuotų konkreti testamentų surašymo forma ir struktūra, kurios turi laikytis Vilniaus miestiečiai. Kadangi Vilniaus miestas turėjo savivaldą, tai sudarant testamentus turėjo būti vadovaujamasi Magdeburgo teise.

Apie testamento formą joje rašoma taip: Testamentą kiekvienas gali rašyti laisvai, kad tik jame nieko prieštaraujančio teisei nebūtų[1]. Tačiau nors ano meto teisė griežtai nenurodydavo kokia turi būti testamento forma, vis dėlto egzistavo testamentų sudarymo pavyzdžiai, kuriais dažniausiai ir vadovavosi testatoriai. O. Hedemanas skiria testamentus į 2 pagrindinius tipus: daiktinius testamentus, kuriuose testatorius užrašo savo turtą, kartais pamini laidotuvių vietą ir jų ceremonijos eigą ir testamentus, kuriuose be pagrindinės jų esmės gausu asmeninių testatoriaus samprotavimų[2]. Mūsų atveju aktualus yra antras testamentų tipas.

Europoje jau nuo XII a. atsiranda paprotys sudarinėti naujo tipo testamentus. Tai jau ne tik teisinis aktas, kurio tikslu yra turto paskirstymas; testamentas tampa religiniu aktu. Testamentas tapdavo savotišku „draudimo polisu“, sutartimi tarp mirtingos esybės ir Dievo. Saksų laikų testamentai ATR kaip ir visoje Europoje, net iki XVIII a. pab. buvo dideliu procentu religinio pobūdžio[3]. Naujųjų amžių testamentai turėjo gana vientisą formą. Dažniausiai juos sudarydavo tokios dalys: trumpesnės ar ilgesnės invokacijos, arengos, kuriuose testatorius parodydavo savo požiūrį į gyvenimą, mirtį ar amžinumą; laidojimo dispozicijos, legatai bažnytinėms ir labdaros institucijoms; po to sekdavo turto dispozicija ir buvo išvardinamos skolos, o paskutinėje dalyje dažniausiai sekdavo atsisveikinamas su šeima ir jos palaiminimas, prašymas atleisti skriaudas, skiriami testamento vykdytojai ir palikuonių globėjai. Testamentas buvo užbaigiamas liudininkų parašais[4]. Vilniaus miestiečių testamentų forma iš esmės nesiskiria nuo minėtos formos.

---

[1] Groicki B., *Tytuły prawa majdeburskiego*, Warszawa, 1954 (reprintas 1567), p.190.
[2] Hedemann O. ,*Testamenty brasławsko–dziśnieńskie XVII–XVIII w. jako źródło historyczne*, Wilno, 1935, s.5.
[3] Rok B. ,*Zagadnienie śmierci w kulturze Rzeczypospolitej czasów Saskich*, Wrocław, 1991,S.67.
[4] Pisanko–Borowik A. Testament Karola Topolskiego pocztmajstra białostockiego jako przyczynek do dziejów mieszczaństwa w XVIII w., *Repatriacje i migracje ludności pogranicza w XX w.* Białystok, 2004, s. 181.

2.2. VILNIAUS MIESTIEČIŲ STAČIATIKIŲ TESTAMENTŲ ANALIZĖ

2.2.1. Testamento antraštės

Testamentų antraštės dažnai teikia daug reikšmingos informacijos. Visų pirma iš antraščių sužinome koks tai dokumentas ir koks žmogus jį surašė. Pažymėtina, jog tai ne aktų knygų registrų –jie būdavo sudaromi ir vėliau, dažnai netikslūs, o originalios pačių įrašų knygose antraštės. Todėl jų informacija yra vertinga.

Iš 25 nagrinėjamų testamentų, daugumoje atvejų testamentų antraštėje naudojamas lotyniškas žodis „Testamentum“. XVIII a. I pus. Vilniaus miestiečių testamentų antraštėse pradedamas vartoti žodis „Recognitio Testamenti“. Pvz., „Recognitio Testamenti Fam[ati] D[omini] Eustachy Krupski Neg[otiatoris] Civis Viln[ensis][1], „Recognitio Testamenti D[omini] Joannis Koszobucki Negotiatoris Civ[is] Vilnen[sis]“[2], „Recognitio Testamenti F[amati] D[omini]ati Domini] Stroszkiewicz Civis Viln[ensis]“[3]. XVIII a. II pus. testamentuose antraštės skamba: „Recognitio Testamentaria Dispositionis“. pvz., „Recognitio Testamentaria Dispositionis D[omi]na Dorofiejowa Kowalewska Derelicta Vidua“[4], „Recognitio Ultima Testamentaria Dispositionis F[amati] D[omini]Hukowicz Negotiatoris et Civis Vilnensis“[5]. Anot M. Paknio, XVII a. „Ultima recognitio“ reiškė supaprastintą testamento formą, kurioje daugiausia buvo fiksuojami turtinius santykius reglamentuojantys nurodymai, o kai kurios kitos testamentų dalys buvo praleidžiamos[6]. Tačiau mano manymu aukščiau nagrinėtuose testamentuose (testamentai XVIII a. I pus.) nors antraštėje vartojamas žodis „recognitio“, jis nereiškė testamentų sutrumpinimo, testamentus sudarė visos dalys ir tokios antraštės buvo būdingos daugumai šio laikotarpio testamentų[7].

Jeigu testamentas buvo papildomas, tai toks papildinys buvo vadinamas „kodiciliu“[8]. Pvz., „Recognitio Codicilli Voluntatis Nobilis D[omi]na Grabowska Proconsulissa Viln[ensis]“[9]. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai testamentas būdavo surašomas kartu su turto registru „Testamentum et Regestrum“. Pvz.,“ Testamentum et Regestrum Spectabilis Domina Anna Życzewska Diahilewiczowa“[10], tačiau daugumoje atvejų turtas testamentuose būdavo išvardinamas tik bendrais

---

[1] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 76.
[2] LVIA, f. SA, b. 5346, l. 778.
[3] LVIA, f. SA, b. 5350, l. 23.
[4] LVIA, f. SA, b. 5352, l. 276.
[5] LVIA, f. SA, b. 5353, l. 487.
[6] Paknys M. *Mirtis LDK kultūroje XVI–XVII a*. Vilnius, 2008.p.50.
[7] *Recognitio–onis* iš lot. kalbos reikšmė–nagrinėjimas, įrodymas, patvirtinimas.
[8] Kodicilis–testamento papildymas. Pgl. Falniowska–Gradowska A. *Testamenty szlachty krakowskiej XVII–XVIII wieku*.–Kraków, 1997.S.228.
[9] LVIA, f. SA, b. 5349, l. 598.
[10] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 165.

bruožais, dažniausiai išvardinamos tik užrašomos pinigų sumos, nekilnojamasis turtas ir brangesni daiktai.

Trumpiausios antraštės, kuriose be žodžio „Testamentum“ rašomas tik vardas ir pavardė arba tik pavardė. Pvz., „Testamentum Gregory Kaczanowski“[1], „Testamentum Koburzewiczowej“[2] Koburzewiczowej“[2] „Testament Dorofiewicza“[3]. Pasitaiko testamentų ir visiškai be antraštės, šiuo atveju K. Vasilevskos[4], B. Ivaškevičiaus[5], A. Žyčevskio[6] ir T. Mistalskio[7] testamentai buvo išvis be be antraštės. Kitų testamentų antraštės teikia daugiau informacijos, juose naudojami būdingi miestiečiams prievardžiai: „honesta“ „honestabilis“ „famatus“ : „Testamentum Hon[estas] Otroszkiewiczowej“[8], „Testamentum Hon[esta]b[i]lis Theodora Czarniawska“[9], „Testamentum (...) (...) Famata Ihnatowiczowa“[10], „Acticatio Testamenti Fam[ata] Pawłowska“[11]. Testatorių reikšmė dažnai pabrėžiama prievardžiais: „famatus dominus“ ir „spectabilis dominus“: „Testamentum Famati Domini Joanny Juchnowicz (...)“[12], „Testamentum Spectabilis D[omi]ni Gregory Straszkiewicz (...)“ [13]. Ypač reikšmingu testatorių prievardžiu yra „nobilis dominus“, neužmirštama paminėti ir jų titulų, pvz.: „Testamentum Nobilis Domini Basily Pustyński Omelianowicz Secretarii Sacrae Regiae Maiestatis“[14], „Acticatio Testamenti Nobilis Domini Sofronowicz Secretary S.R.Mttis[15], „Recognitio Codicilli Voluntatis Nobilis D[ominae] Grabowska Proconsulissa Viln [ensis]“[16]

Ne visos testamentų antraštės atspindi testatorių priklausomybę miestiečių luomui „civis“, iš 26 nagrinėjamų testamentų tik 7 testatoriai įvardijami „civis“, dažniausiai savo priklausomybę miestiečių luomui akcentuoja pirkliai: Negotiatoris&Civis Vilnensis. Pvz: „Testamentum Spectabilis D[omi]ni Gregorii Straszkiewicz Negotiatoris&Civis Vilnensis Factum“[17], „Testamentum Famati Domini Joanni Juchnowicz Civis Negotiatoris Vilnensis“[18], „Recognitio

[1] LVIA, f. SA, b. 5333, l 279v.
[2] LVIA, f. SA, b. 5334, l. 605v.
[3] LVIA, f. SA, b. 5346, l. 759.
[4] LVIA, f. SA, b. 5339, l. 510.
[5] LVIA, f. SA, b. 5340, l. 469.
[6] LVIA, f. SA, b. 5343, l. 375.
[7] LVIA, f. SA, b. 5343, l. 397.
[8] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 215v.
[9] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 395.
[10] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 158.
[11] LVIA, f. SA, b. 5342, l. 395.
[12] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 356.
[13] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 302.
[14] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 54.
[15] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 124.
[16] LVIA, f. SA, b. 5349, l. 598.
[17] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 302.
[18] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 356.

Testamenti Fam[ati] D[omini] Eustachy Krupski Neg[otiatoris] Civis Viln[ensis]“[1], „Recognitio Testamenti D[omini] Joannis Koszobucki Negotiatoris Civ[is] Vilnen[sis]“[2], „Recognitio Ultima sua Voluntatis et Testamentaria Dispositionis F[amati]D[omini] Samuelis Żurobinski Negotiatoris et Civis Vilnensis“[3], „Recognitio Ultima Testamentaria Dispositionis F[amati] D[omini] Hukowicz Negotiatoris et Civis Vilnensis“[4], „Recognitio Testamenti F[amati] D[omi]ni Stroszkiewicz Civis Viln[ensis]“[5] .

Pasitaiko atvejų, kai antraštėse minima testatorių šeimyninė padėtis, pvz., antraštėje rašoma kad testatorė yra našlė: „Recognitio Testamentaria Dispositionis D[omi]na Dorofiejowa Kowalewska Derelicta Vidua“[6] arba –išskirtiniais atvejais išsiskyrusi: „Testamentum in Oclluso Rotulo Porrectum Resigillatur Olim D[omi]na Kostrowickiej“[7]. Vieno testamento antraštėje rašoma, kad testatorius yra miręs: Testamentum defuncti Pauli Kosobucki[8].

Išanalizavus Vilniaus stačiatikių testamentų antraštes galime daryti išvadą, kad nors testamento antraštės suteikia nemažai reikšmingos informacijos apie testatorių, jo socialinę ir šeimyninę padėtį, tačiau jos neteikia jokios informacijos apie testatoriaus konfesinę priklausomybę.

2.2.2. Testamento surašymo datos

Po testamento antraštės dažniausia būdavo užrašoma data, kada testamentas yra surašytas arba įrašytas į suolininkų teismo knygą. Metus, kuriais buvo surašomas testamentas dažniausiai rašydavo žodžiais lotynų kalba, pvz., „Anno Domini Millessimo Sexcentesimo Nonagesimo Primo“ (1691), „Anno Domini Milesimo Sexcentesimo Nonagesimo Quinto“ (1695), „Anno Domini Millesimo Septingentessimo Decimo Tertio“ (1713). Retais atvejais pasitaikydavo, kai metai buvo užrašomi skaičiais, pvz. Kotrynos Otraškevičovos testamente: „[...] est An [Anno Domini]“ 1666[9], Marinos Kostrowickos testamente „Vigesima nona Mens(is) Decembris [...] 1668“[10]. Vilniaus miestiečių testamentų, įrašytų suolininkų teismo įrašų knygose, datavimui, savaime suprantama, būdingas krikščioniškas skaičiavimas. Užrašant testamento dieną buvo laikomasi bažnytinio datavimo, pvz., feria tertia (antradienis), feria quarta (trečiadienis), feria sexta (penktadienis) ir datavimo pagal katalikų bažnyčios šventes. Tokiu būdu datuoti beveik visi testamentai. Pvz.,

[1] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 76.
[2] LVIA, f. SA, b. 5346, l. 778.
[3] LVIA, f. SA, b. 5351, l. 836.
[4] LVIA, f. SA, b. 5353, l. 487.
[5] LVIA, f. SA, b. 5350, l. 23.
[6] LVIA, f. SA, b. 5352, l. 276.
[7] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 730v.
[8] LVIA, f. SA, b. 5340, l. 224.
[9] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 215v.
[10] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 730v.

siūvėjo Bazilijaus Ivaškievičiaus testamentas surašytas trečiadienį prieš Kristaus kūno ir kraujo šventę (Devintines) 1691 m. birželio 13 dieną lot. kalba. –„Feria quarta pridie Festi Sacratissimi Corporis Christi Die Decima tertia Mensis Iuny Anno Domini Millessimo Sexcentesimo Nonagesimo Primo““ [1]. Pirklė Teodora Budzina Čarniavska surašo savo testamentą penktadienį praėjus aštuonioms dienoms po Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo šventės –1695 m. birželio 8 dieną, lot. „Iudicium Opportunum et Criminale feria sexta antra octavam Festi Visitationis Beatae Maria Virginis Die Octana Mensis Junii [...] Anno D[omi]ni Millessimo Sexcentesimo Nonagesimo Quinto“[2]. Karaliaus sekretorius Bazilijus Pustynskis Omeljanovičus surašo savo testamentą antradienį prieš Visų Šventųjų dieną, t.y. spalio 31 d., lot. „Feria tertia ante Festum Omnium Sanctorum die trigessima prima Mensis Octobris [...] Anno Domini Millesimo Septingentessimo decimo tertis“[3]. Karaliaus sekretorius J. Sofronovičius–antradienį trys dienos po Trijų Karaliaus šventės, t.y. sausio 9 dieną, lot. „Iudicium opportunum et criminale Feria tertia post Dominicam Tertiam Epiphanis Die Vigesima Nona Mensis Januarii [...] Anno Domini Millesimo Septingentessimo Decimo Quinto“ [4], o pirklys E. Krupskis penktadienį per Kristaus Atsimainymo šventę –rugpjūčio 6 dieną, lot. „Feria Sexta in Festo Transfigurationis Domini Die Sexta Mensis Augusti Anno Dni Millesimo Septingentesimo Vigesimo Octavo“[5].

Testamentai, kurių datavime neįrašyta jokia bažnytinė šventė, o tiesiog savaitės diena ir data pasitaiko labai retai ir tai dažniausiai jau vėlesnio laikotarpio testamentai, pavyzdžiu čia galėtų būti A. Stroškevičiaus testamentas, kurio data skamba: „ Penktadienis vasario 9 d. 1748 metai„ lot. „Feria sexta Die nona Mensis Februarii A[nno] D[omi]ni Millessimo Septingentessimo Quadragessimo Octavo“[6] arba Anos Kovalevskos testamentas, kurio datavimas skamba taip: „Penktadienis, sausio 15 d. 1762 metai“, lot. „Feria sexta Die Decima Quinta Mensis Januarii Anno Dni [Anno Domini] Millessimo Septingentesimo Sexagesimo Secundo“[7].

Iš aukščiau pateiktų pavyzdžių, matome, kad užrašant testamento datą, buvo laikomasi to laikotarpio suolininkų teismo knygoms būdingo datavimo, t.y. bažnytinio datavimo, pagal katalikų bažnyčios datas ir jis buvo vienodas visiems miestiečiams, neatsižvelgiant į jų tikėjimą.

[1] LVIA, f. SA, b. 5340, l. 469.
[2] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 395.
[3] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 54.
[4] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 124.
[5] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 76.
[6] LVIA, f. SA, b. 5350, l. 23.
[7] LVIA, f. SA, b. 5352, l. 276.

2.2.3. Invokacijos

Visi testamentai buvo pradedami nuo invokacijos (invocatio) – Dievo šaukimosi formulės. Invokacijos reikšmė ta, kad testamentas sudaromas Dievo akivaizdoje ir paskiriamas jam, todėl jo valia testatoriui garantavo paskutinės valios teisumą bei įvykdymą[1]. Invokacija testamentuose buvo talpinama ir tam, kad parodyti čia esančių žodžių rimtumą ir testamentų religinį charakterį bei sąžinės patikrą[2]**.** Tradicinė invokacijos formulė: „ Vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios. Amen“ yra viena iš dažniausiai vartojamų. Tokiu būdu invokaciją savo testamentuose užrašo Ana Kobuževičova[3], Kotryna Otroškevičova[4], Marina Kostrovicka[5] , Bazilijus Pustynskis Omeljanovičius[6] ir Ana Kovalevska[7]. Šią invokacijos formą dažnai papildo žodžiai „ tegul vyksta vardan amžino atminimo“ [8], „tegul vyksta amžinam atminimui šiame testamente išreikštame“[9] ir kartais pridedamas kreipimasis į Dievo Motiną: “tegul vyksta Skaisčiausios Mergelės Dievo Motinos amžinam atminimui, šiame testamente išreikštame“[10].

Kita dažnai pasitaikanti invokacijos forma : „Vardan šventosios ir nedalomos Trejybės: Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen“. Pavyzdžiu čia galėtų būti Anos Diahilevičovos testamentas[11] ir Kotrynos Vasilevskos testamentas, kurio invokaciją dar papildo žodžiai: „Tegul viskas lieka amžinam atminimui“[12]. Kitų testamentų invokacijos taip pat pabrėžia vieningą ir nedalomą Šventąją Trejybę: „Vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios Dievo įsikūnijusio šventojoje Trejybėje, tegul taip vyksta amžiams. Amen“. Tokia invokacija pradeda savo testamentą Teodora Čarniavska[13]. „Vardan Dievo Tėvo, Sūnaus, ir Šventosios Dvasios. Vieningoje Šventojoje Trejybėje tegul vyksta taip. Amen“ rašo savo testamento invokacijoje Bazilijus Ivaškevičius[14], „Vardan Dievo Tėvo, Sūnaus, ir Šventosios Dvasios. Vieningoje Trejybėje. Tegul viskas vyksta pagal jo valią. Amen“ rašo pirklys P. Kosobuckis [15] .

---

[1] Karalius L., Testamentai , *LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizdai,* Vilnius, 2001.p.719.
[2] Sowina U., Najstarsze sieradzkie testamenty mieszczańskie z początku XVI w. Analiza źródłoznawcza, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1991, nr 1. s.7.
[3] LVIA, f. SA, b. 5334, l. 605.
[4] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 215v.
[5] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 730.
[6] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 54.
[7] LVIA, f. SA, b. 5352, l. 276.
[8] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 279 v.
[9] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 357.
[10] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 76.
[11] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 165–166.
[12] LVIA, f. SA, b. 5339, l. 510.
[13] LVIA, f. SA, b. 5341, l. 395.
[14] LVIA, f. SA, b. 5340, l. 469.
[15] LVIA, f. SA, b. 5346, l. 779.

Vieningos ir nedalomos Šventos Trejybės pabrėžimas testamentų invokacijose yra būdingas ne tik stačiatikiams, bet ir kitų konfesijų krikščionims. Tą parodo kitų konfesijų testatorių invokacijos, pvz. kataliko Jono Jacevičiaus testamento invokacija niekuo nesiskiria nuo stačiatikių testamentų invokacijų ir skamba taip: „Vardan Dievo Tėvo Vieningoje Šventojoje Trejybėje , Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, tegul taip vyksta amžinam atminimui. Amen“[1].

Iš to galime daryti išvadą, kad konfesija neturėjo įtakos invokacijos formulei. Dominavo krikščioniškasis bendrumas.

2.2.4. Arengos

Sekanti testamento elementą po invokacijos sudarė arenga. Nesaugumo ir mirties valandos nežinojimo nuovoka tapdavo pagrindine motyvacija testamento sudarymui[2]. Pvz. Samuelis Žurobinskis taip pradeda savo testamentą: „Kadangi kiekvienam žmogui yra lemta neatšaukiamu Dievo sprendimu mirti, atsižvelgdamas į tai aš, Samuelis Žurobinskis, Vilniaus pirklys, turiu patenkinti Dievo valią, kad netikėtu laiku mirtis manęs netikėtai nepasirengusio neužtiktų“[3]. Kitas pavyzdis A.Kovalevskos testamentas „Kadangi kiekvienas žmogus yra mirtingas, todėl aš, Ana iš Legnovičių Kovalevska, sulaukusi to laiko, bijodama, kad nepasirengusi neišeičiau iš šio pasaulio, nors mano kūnas yra paveiktas senatvės, tačiau turėdama gerą atmintį ir sveiką protą darau tokį paskutinės savo valios pareiškimą(...)“[4].

Apie žmogaus egzistencijos trapumą kalba ir B. Omeljanovičius Pustynskis:„Aš, Bazilijus Omeljanovičius, gerai žinodamas, kad kiekvienas žmogus nustatytu mirties laiku savo gyvenimą turi baigti ir visų žmonių trumpi ar ilgi metai mirties terminuojami pabaiga (...)“[5]. Kartais pasitaiko ir vienodų arengų, tikriausiai testatoriai pasirėmė tuo pačiu šaltiniu, šiuo atveju J. Juchnovičius[6] ir E. Krupskis[7] parašė visiškai vienodas arengas: „Išganytojas mūsų Jėzus Kristus tikras Dievo sūnus, malonėjo mus paminėti, kadangi nežinome savo mirties valandos, kad jaustume kiekvieną valandą meldžiantis Dievui ir kad su geresne sąžine galėtume pasirodyti prieš Dievo teismą, atsižvelgdamas į tai aš (...)“. O štai Zofija Žyčevska Ihnatovičova rašo: „Tegu Viešpats Dievas neprisimindamas

[1] LVIA, f. SA, b. 5351, l. 61.
[2] Aleksandrowicz–Szmulikowska M. *Radziwiłłówny w świetle swoich testamentów,* Warszawa, 1995, s.7.
[3] LVIA, f. SA, b. 5351, l. 837.
[4] LVIA, f. SA, b. 5352, l. 276.
[5] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 54.
[6] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 356.
[7] LVIA, f. SA, b. 5345, l. 77.

mano nuodėmių malonėtų priimti mane kaip Dievo avelę į savo stačiatikių cerkvės kaimenę ir šventą šlovę“[1].

Testatoriai arengoje dažnai vadovaujasi Biblijos Pradžios knygos 3 skyriaus 19 pastraipa : „ Savo veido prakaitu valgysi duoną, kol sugrįši žemėn, nes iš jos buvai paimtas. Juk dulkė esi ir į dulkę sugrįši!“[2] Pvz. A. Žyčevskis rašo: „Pirmiausia jeigu Dievo valia būtų jam netikėtai atsisveikinti su šiuo pasauliu, savo sielą atpirko brangiu Kristaus Išganytojo krauju ir į jo maloningas rankas pavedė, kūną gi kaip žemės dulkę tai pačiai žemei grąžina“[3]. Panašiai rašo ir T. Mistalskis: „Pirmiausia jeigu Aukščiausiasis Dievas kūną ir sielą atskirti teiktųsi, sielą savo atpirkta Kristaus Išganytojo krauju į jo maloningas rankas pavedu, kūną gi kaip dulkę niekam vertą tai pačiai žemei grąžinu[4].

Tvarkant sukauptus turtus, suprantama, jog testamentas – paskutinė galimybė žemiškus dalykus išmainyti į amžinuosius. Testamentas tampa lyg „Dangaus pasu“, testatorių manymu, garantuojančiu sielos išgelbėjimą anapusiniame pasaulyje. Sykiu neužmirštama, jog testamentas šio pasaulio dokumentas, todėl gyviesiems paliktų turtų likimą reikia sutvarkyti taip , kad po testatoriaus mirties nekiltų nesutarimų tarp paveldėtojų. Santaika tarp gyvųjų –ramybė sielai[5].

Tatjana Pavlovska taip motyvuoja savo testamento surašymą: „ Jeigu aukščiausiasis Dievas mano ligoje nuspręstu mane pakviesti į savo šventąją šlovę, kad po mano mirties tarp mano sutuoktinio ir mano sūnaus Stefano Dubkevičiaus iš pirmos mano santuokos su velioniu Filipu Dubkevičiumi ir vaikais iš antros mano santuokos Motiejaus ir Bazilijaus Pavlovskių nekiltų nesutarimų, tokią pareiškiu valia (...)“ [6]. A. Žyčevskis rašo: „Kad po mano mirties tarp mano žmonos Anastazijos Tarkovskos Žyčevskos ir mano sūnaus iš pirmos santuokos Hrehorijaus Žyčevskio jokių teisinių nesutarimų nekiltų, todėl savo varginga substancija čia pat sau tarnaujantį turtą taip paskirstau(...)“[7].

Nesunku pastebėti, kad tokią testamento sudarymo priežastį dažniausiai nurodo testatoriai, kurie buvo santuokoje ne vieną kartą ir turėdavo palikuonių iš skirtingų santuokų, todėl bijodavo nesutarimų ir teisinių procesų tarp jų. Tačiau dažniausiai už visų šių pateiktų testamento sudarymo motyvacijų slėpėsi tikras motyvas, kuriuo būdavo sunki liga.

Kita informacija apie testatorių pateikiama įžangoje, buvo jo psichinė būklė. Lietuvos statutuose ir magdeburginėje teisėje užfiksuota, kad testatorius privalėjo turėti gerą atmintį ir sveiką

---

[1] LVIA, f.SA, b.5341, l.487.
[2] Pradžios knyga 3,19 http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKE1999_Pr_3 (žiūrėta 2010 04 20)
[3] LVIA, f. SA, b. 5343, l. 345.
[4] LVIA, f. SA, b. 5343, l. 398.
[5] Karaliūs L., Testamentai, *LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizdai,Vilnius*, 2001, p.719
[6] LVIA, f. SA, b. 5352, l. 158.
[7] LVIA, f. SA, b. 5343, l. 376.

protą. Šis reikalavimas buvo toks svarbus, kad tapo tarsi specialia formule[1]. Kadangi liga ar senas amžius dažniausiai tapdavo akstinu tvarkyti žemiškus reikalus, testatoriaus būsenos pabrėžimu stengtasi išvengti abejonių dėl paskutinės valios teisėtumo[2]: „Dievo valia ligos aplankytas, bet turėdamas gerą atmintį ir sveiką protą“ rašo H. Kačanovskis [3] , kiti testatoriai rašo: „Aš, Janas Juchnovičius turėdamas silpną kūną, bet sveiką sielą(...)“[4]. Dar kiti: „Būdamas sveiko proto, tačiau sunkiai sergantis“[5]. Taip stengtasi įrodyti, kad bloga sveikata nepaveikė proto, nes priešingu atveju testamentas negaliotų.

2.2.5. Nurodymai dėl laidotuvių ir religiniai užrašymai

Po arengos visada sekdavo laidojimo dispozicijos. Buvo pasirenkama vieta, kurioje norėjo būti palaiduotas testatorius, išreiškiama valia, kaip turi vykti laidotuvės, paskiriami užrašymai bažnytinėms institucijoms, kurie savo ruožtu užtikrintų deramas laidotuves. Svarbus aspektas buvo pasirinkti laidojimo vietą.

Kadangi tiriami Vilniaus stačiatikių testamentai tai suprantama, kad visi testatoriai norėjo būti palaidoti vienintelėje stačiatikiškoje tuo metu Vilniuje Šv.Dvasios cerkvėje, skyrėsi tik vietos. Vieni testatoriai, kurie kilę iš turtingesnių šeimų, turėdavo savo šeimos rūsius Šv. Dvasios cerkvėje ir norėjo būti palaidoti ten. Kiti, kurie tokio rūsio neturėjo, tiesiog kapinėse prie Šv. Dvasios cerkvės. Neretai testamentuose pageidavo, kad testatorius nori būti palaidotas savo įrengtos koplyčios rūsyje arba po savo pastatytu altoriumi. Vieta, kur bus laidojami žmogaus palaikai, dažnai tapatinama su vieta, iš kurios mirusysis stos prieš Paskutinįjį teismą[6].

Štai turtingas pirklys P. Kosobuckis savo lėšomis išmūrijo rūsį Šv. Dvasios cerkvėje, kuriame turės būti palaidotas, ir savo testamente rašo, kad turi būti palaidotas Šv. Dvasios bažnyčioje prie pirmos žmonos kuri jau ten palaidota ir jeigu jis mirtų ne Vilniuje, jo kūnas vis tiek turi būti atvežtas į Vilnių ir čia palaidotas[7]. Kitas asmuo, pirklys B. Omeljanovičius Pustynskis išreiškė valią būti palaidotam Lunkevičių rūsyje prie pirmos žmonos, o jeigu neužtektų vietos šiame rūsyje, tai Dorofevičių rūsyje, kurį išmūrijo jo senelis Vasilijus Dorofevičius[8]. Ana Žyčevska

---

[1] Anužytė L. ‚Žemaitijos bajorų testamentai XVIa.pab.–XVII a.pr., *Lietuvos istorijos metraštis.1997 metai*, Vilnius, 1998, p.128.
[2] Karaliūs L., Testamentai, *LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizdai,Vilnius*, 2001, p.719.
[3] LVIA, f. SA, b. 5335, l. 279v.
[4] LVIA, f. SA, b. 5344, l. 356v.
[5] LVIA, f. SA, b. 5353, l. 489.
[6] Paknys M , *Mirtis LDK kultūroje XVI–XVII a.* , Vilnius, 2008, p.53.
[7] *Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne,* opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 158.
[8] LVIA, f.SA, b.5344, l. 54v.

Diahilevičova taip pat norėjo būti palaidota savo šeimos Lunkevičių rūsyje[1]. Įdomi taip pat Zofijos Žyčevskos Ihnatovičovos laidojimo dispozicija: moteris prašo būti palaidota savo šeimos rūsyje, bet vėliau po metų turinti būti perlaidota kartu su tėvais kur nors cerkvėje žemėje, o ant kapo turi būti būtinai uždėtas marmurinis antkapis[2].

Anot prancūzų istoriko P. Arieso, meilė jungianti gyvus šeimos narius, perkeliama ir mirusiesiems, šeimos rūsys yra vienintelė, patriarchalinę šeimos koncepciją atitinkanti vieta, kai po vienu stogu surenkamos kelios kartos ir kelios šeimos[3]. Iš testamentų aiškėja taip pat, kad savo rūsius turėjo ne tik šeimos bet ir kongregacijos –brolijos. Antai pirklys E. Krupskis nori palaidotas kongregacijos rūsyje[4]. Tačiau dauguma testatorių nori būti palaidoti tiesiog kapinėse prie cerkvės. Štai prie cerkvės nori būti palaidotas kailiadirbis T. Mistalskis [5], tokia pat valią būti palaidotai cerkvės kapinėse išreiškia ir našlė Ana Kovalevska[6] bei dauguma kitų testatorių. Gana specifinį, matyt, gilų religingumą ar suvoktą nuodėmingumą atspindintį norą išreiškia Teodora Budzina Čarniavska – ji norinti būti palaidota cerkvės prieangyje[7]. Prisiminkime garsųjį Paco palaidojimą šv. Petro ir Povilo bažnyčioje Antakalnyje. Užsimindami apie laidotuves, testatoriai retkarčiais pareikšdavo norą, kad nori būti palaidoti kiek galima paprasčiau, be ypatingų apeigų[8]. Antai Ana Diahilevičova nori būti palaidota, be jokios pasaulietinės pompastikos[9]. Tai vis barokiško pamaldumo, matyt, nesvetimo ir stačiatikiams, atspindžiai.

Labai svarbiu testamentų punktu buvo užrašymai (legatai) bažnytinėms institucijoms. Jie teikia nemažai duomenų apie cerkvėms, vienuolynams ir brolijoms užrašomas sumas. Pvz. 1668 m. rašytame testamente M. Ivanovičovna[10], burmistro G. Kostrovicko žmona šv. Dvasios cerkvei palieka pusę jos daliai tarnaujančios krautuvės Imbaruose, 100 zl. moterų vienuolynui prie šios cerkvės, 50 zl. špitolei prie šios cerkvės ir 10 zl. špitolei prie unitiškos švč. Trejybės cerkvės. Įdomus tarėjo S. Filipovičiaus testamentas, nors testatorius išreiškia norą mirti unitų tikėjime ir būti palaidotam prie švč. Trejybės cerkvės, tačiau šv. Dvasios cerkvei jis užrašo daugiau lėšų. Šv. Dvasios cerkvei jis užrašo visam laikui daržą, moterų vienuolynui prie šv. Dvasios cerkvės 20 kapų grašių, špitolei prie šv. Dvasios bažnyčios dvidešimt kapų grašių; tuo tarpu moterų vienuolynui ir

---

[1] LVIA, f.SA, b.5344, l. 166.
[2] LVIA, f.SA, b.5341, l. 487.
[3] Aries P. ,*Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje*, Vilnius, 2001, p.180.
[4] LVIA, f.SA, b.5345, l. 76v.
[5] LVIA, f.SA, b.5343, l. 34v.
[6] LVIA, f.SA, b.5352, l. 276v.
[7] LVIA, f.SA, b.5341, 395v. prieduris vadinamas testamente babiniec–reikšmė pgl. Gloger prieangis, prieduris bažnyčioje taip vadinamas dėl to, kad ten sedėdavo elgetaujančios bobos.
[8] Varsackytė R., Laikysena mirties akivaizdoje: kauniečių testamentai XVII–XVIII a., *Kauno istorijos metraštis, t. 8.* Kaunas, 2007, p. 91.
[9] LVIA, f.SA, b.5344, l.165v.
[10] LVIA, f.SA, b.5335, l..730–733v.

špitolei prie šv. Trejybės cerkvės skiria tik po 10 kapų graišių[1]. Iš to galima spręsti, kad S.Filipovičius perėjęs į unitų tikėjimą tik dėl to, kad galėtų gauti pareigas savivaldoje, o giliai širdyje taip ir liko stačiatikiu?

Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad užrašymai cerkvėms ir vienuolynams buvo savanoriški ir visai nesavanaudiški, tačiau testamentai rodo, kad taip anaiptol nebūta. Jeigu cerkvė ar vienuolynas kažką gauna iš testatoriaus, tai atitinkamai turi pasirūpinti testatoriaus sielos išganymu pagal visus stačiatikių papročius. Štai karaliaus sekretorius ir pirklys B. Omeljanovičius Pustynskis 1713 m. Rašytame testamente nurodo, kad jo laidotuvėms ir sorokoustui Šv. Dvasios cerkvėje turi būti skirta po 100 zl., kuriuos jis skiria ir užrašo tėvams bazilijonams, likusiems prie šv. Dvasios cerkvės, tiems patiems bazilijonams jis užrašo dar 300 zl., tačiau už tai jie turi kiekviena pirmadienį prie didžiojo altoriaus tarnaujant Dievui, melstis Dievui už jo sielą ir jo vardą pagal cerkvės papročius nuolat Dievui priminti. Taip pat po 500 zl. jis skiria didžiajam altoriui ir brolijai, jos broliams duoda laisvę disponuoti pinigais kaip jiems atrodo geriau, arba altoriui skirti arba jeigu labiau reikalinga būtų iš šios sumos skirti pinigų varpo liejimui. Šv. Jono Evangelisto brolijai ir studentų brolijai B. Omeljanovičius Pustynskis skiria po 100 zlotų ir už tai prašo jų, kad melsdamiesi jo sielos neužmirštų, į, matyt, mišių už mirusiuosius, registrą jo vardą įrašytų. Taip pat testatorius nepamiršta ir Dievo mielaširdingumo brolijos, kuriai skiria 60 zl., moterų vienuolyno ir špitolės prie Šv.Dvasios cerkvės, kuriems skiria po 30 zl.ir vargšų, kuriems prašo 50 zl. išdalinti[2].

Pagal cerkvės papročius minėjimai už mirusiuosius pas stačiatikius buvo atliekami trečią, devintą, dvidešimtą ir keturiasdešimtą dieną ir po metų po mirties. Minėjimas vyko rengiant gedulingas mišias, taip vadinamas panichidas ir liturgijas, taip pat rengiant gedulingus pietus, lankant kapavietę, dalijant vargšams išmaldą. Turtingesni užsakydavo taip vadinamus sorokoustus, t.y. kasdienes mišias, kurios vyko 40 dienų iš eilės po mirties[3]. Štai našlė Sofija Žyčevska Ihnatovičova savo testamente skiria 150 zl. Šv.Dvasios konvento tėvams už laidotuves ir už sorokoustą. Taip pat savo testamente 100 zl. ji užrašo studentų brolijai, o po 30 zl. vienuolėms ir špitolei prie šv.Dvasios cerkvės[4]. Gana dosnus buvo ir pirklys J. Juchnovičius, kuris skiria šv.Dvasios vienuolynui ir vienuoliams po 150 zl., 200 zl. skiria sorokoustui, 100 zl. užrašo krautuvininkų kongregacijai, tiems patiems krautuvininkams dar 150 zl. už darbą ir žvakes užrašo, studentų kongregacijai užrašo 50 zl., Dievo mielaširdingumo brolijai 130 zl., Didžiosios brolijos altoriui 100 zl. ir 50 zl. špitolei taip pat užrašo po 10 zl. stačiatikių Vievio, Kruonio, Surdegių,

[1] LVIA, f.SA, b.5334, l.115–123
[2] LVIA, f.SA, b.5344, l..54–59v.
[3] Кремлева И.А., Религиозность купечества и других сословий по материалам духовных завещаний ,*Православная вера и традиции благочестия у русских в XVIII–XX веках. Этнографические исследования и материалы*, Москва, 2002, с. 136.
[4] LVIA, f.SA, b.5341, l. .486–492.

Novodvoro ir Kėdainių vienuolynams[1]. Kai kurie testatoriai buvo ne tokie dosnus, štai siuvėjas B. Ivaškevičius nurodo, kad nori būti palaidotas prie Šv.Dvasios cerkvės ir kad jo žmona skirtu pinigų pamaldoms už jo sielą pagal galimybes[2].

Būta ir netipiškų užrašymų, kaip antai Apolonia Grabovska užrašo stačiatikių vienuolynui porą arklių ir vežimą[3]. Tačiau būta ir tokių atveju, kai legatai nepasiekdavo cerkvės. Kaip pavyzdį galima pateikti pirklės Teodoros Budzinos Čarniavskos testamentą. Štai 1695 m. testatorė savo testamentu skiria 200 talerių[4] Šv.Konstantino ir Elenos studentų kongregacijai prie šv. Dvasios cerkvės ir net prigrasina savo testamente, kad jos valia būtų įvykdyta, nes kas nevykdys jos valios to lauks rūstus Dievo teismas [5]. Tačiau po testatorės mirties, jos giminaičiai, matyt, neišsigando Dievo teismo, ir neatidavė paveldėtų pinigų studentų brolijai. Apie tai, kad velionės dukra Anastazija Budzina Čarniavska Janova Rackevičova taip ir neužmokėjo brolijai testamentu skirtų pinigų, sužinome iš skundo, kurį studentų brolijos prefektas 1701 m. paduoda į Vilniaus magistratą. Skunde prašoma nedelsiant grąžinti brolijai užrašytą sumą arba vietoj pinigų atiduoti mūrinį namą, esantį Subačiaus gatvėje. Testatorės paveldėtojų atstovai pareiškė, kad nieko brolijai atiduoti negalės tol, kol kai kurie paveldėtojai, įrašyti testamente, netaps pilnamečiais. Tačiau magistratas remdamasis velionės testamentu, išsprendė bylą studentų brolijos naudai (buvo priteistas mūrinis namas) ir net uždraudė atsakovui kreiptis su apeliacija[6]. Toks magistrato nuosprendis, rodo kad vis dėlto į testatoriaus norus, buvo atsižvelgiama.

2.2.6. Nurodymai dėl turto

Sutvarkius užrašymus buvo pereinama prie turto paskirstymo. Pirmiausia būdavo pasirūpinama būdais skoloms apmokėti. Testatorius kreipdavosi į tuos, kuriems jis esąs skolingas, pavesdavo sutuoktiniui ar įpareigodavo draugą atsiskaityti su kreditoriais, nes skolos, apsunkintų sielą ir neleistų jai nurimti[7]. Todėl viena svarbiausių testamento funkcijų buvo ne tik deklaruoti tikėjimą arba išreikšti savo valią, bet ir atsiskaityti su skolininkais, nurodyti savo skolintus pinigus, atlikti savotišką finansinio teisingumo aktą. XVI –XVIII a. turto arba pinigų skolinimas, įkeitimas,

[1] LVIA, f.SA, b.5344, l..357–357v
[2] LVIA, f.SA, b.5340, l. 469–471.
[3] LVIA, f.SA, b.5349, l.599
[4] 1 talerį įvertina 6 zlotais.
[5] LVIA, f.SA, b.5341, l.390v.
[6] AVAK T.9, c.291–298, № 109–110.
[7] Varsackytė R., Laikysena mirties akivaizdoje: kauniečių testamentai XVII–XVIII a., *Kauno istorijos metraštis, t. 8.* Kaunas, 2007. p. 93.

užstatymas buvo gana dažnas reiškinys, todėl po mirties pasiturinčio asmens testamento vykdytojai dar ilgai derindavo skolų grąžinimo ir susigrąžinimo klausimus[1].

Ta patvirtina ir Vilniaus stačiatikių testamentai. Skolos ir skolininkai stačiatikių testamentuose gana dažnas reiškinys. Asmenų kurie neturėjo skolų arba kuriems niekas nebūtų skolingas ypač mažai. Vienintelis testatorius krautuvininkas A. Žyčevskis savo testamente nurodo, kad pats skolų neturi ir nieks jam neskolingas, tik činšą 25 zl. už pusmetį už krautuvę prašo testamento vykdytojų užmokėti[2]. Tačiau, kaip matyti iš testamento, jis pats buvo labai nusigyvenęs dėl šios priežasties tikriausiai ir niekam nieko neskolinęs. Tarp skolų dažnai atsiranda skolos tarp krautuvininkų ir pirklių už prekes. Štai pirklys Kačanovskis prašo žmonos grąžinti 500 zl. Petrui Procevičiui, kuriuos skolingas už prekes, kitam žmogui yra skolingas 91.5 zl už svogūnų sėklas[3]. Daug skolininkų turėjo pirklys J. Kosobuckis, kuris savo testamente nurodo nemažą sąrašą skolininkų kurie jam yra skolingi už įvairias prekes[4]. Ana Życzewska Diahilevičowa taip pat turėjo nemažą sąrašą skolininkų[5], tačiau ir pati buvo skolinga 55 talerius ponui Straškevičiui už gelumbę kurią paėmė pas jį iš krautuvės dar prieš marą ir generalinį gaisrą, taip pat buvo skolinga 1000 tynfų ponams Baranovskiams, šią sumą ji prašo grąžinti savo dukros, jeigu nesugebės išmokėti, tada privalo mokėti komisinius[6]. Daug skolų turėjo siuvėjas B. Ivaškevičius, kuris daugiausiai prasiskolino įvairiems krautuvininkams[7]. O pirklys J. Sofronovičius [8] turėjęs tiek skolų, kad jo turto, po jo mirties, visoms skoloms padengti neužteko.[9] Kai kurie testatoriai turėjo palyginus nedaug skolų ir skolininkų, kaip antai našlė K. Otroškevičova savo testamente rašo, kad 49 kapas lietuviškų grašių jai skolingas Dorofevičius, o ji pati skolinga 18 kapų lietuviškų grašių žentui Steponui Borkovskiui už vyro laidotuves ir teisinių reikalų sutvarkymą [10]. Marina Kostrovicka nurodo, kad pati niekam neskolinga, tačiau 200 zl. jai skolingas Baranovičius ir 50 zl. giminaitis Korolkevičius[11]. Teodora Budzina Čarniavska nurodo, kad pati turi 1200 zl. skolą, o jei įvairus asmenys skolingi 2000 zl.[12] Būta net ir tokių atvejų kai testatorius atleisdavo skolininkus nuo skolų. Šiuo atveju įdomus pirklio P. Kosobuckio testamentas, pats Kosobuckis buvęs turtingu pirkliu ir jokių skolų neturėjęs, tačiau skolininkų, kurie buvo skolingi jam turėjęs nemažai savo testamente,

---

[1] Paknys M , *Mirtis LDK kultūroje XVI–XVII a.* , Vilnius, 2008, p.52.
[2] LVIA, f.SA, b.5343, l.376.
[3] LVIA, f.SA, b.5335, l.280
[4] LVIA, f.SA, b.5346, l.779v
[5] LVIA, f.SA, b.5344, l.171v–172
[6] LVIA, f.SA, b.5344, l.167.
[7] LVIA, f.SA, b.5340, l.470
[8] LVIA, f.SA, b.5344, l.124–127 v
[9] LVIA, f.SA, b.5344, l.54v. Apie tai sužinome iš B.Omelianovičiaus testamento.
[10] LVIA, f.SA, b.5335, l.216–216v.
[11] LVIA, f.SA, b.5335, l.731v.
[12] LVIA, f.SA, b.5341, l.390–391.

kaip jis pats rašo, tikėdamasis, kad Aukščiausiasis teisėjas Dievas jam atleis dalį jo nuodėmių, jis atleidžia visus savo skolininkus nuo skolų, ir kad nieks iš jų nereikalautų skolų, visi skolaraščiai po jo mirties turi būti grąžinti skolininkams[1]. Tačiau daugiau tokių dosnių testatorių nepasitaikė, dažniausiai testatoriai prisimindavo ir savo testamentuose suregistruodavo net menkiausias skolas. Testamentai taip pat teikia informacijos apie tai, kad turtas dažnai buvo įkeičiamas. Pvz., Žurobinskis savo testamente mini, kad Dorofevičiai už 50 talerių jam įkeitė perlus ir rubino kryželį[2]. Apolonija Grabovska turi įkeistą deimantinį kryželį[3]. Įkeistų daiktų turėjo net siuvėjas Ivaškevičius, tarp jų knyga lenkų k. [J. K. Kojalavičiaus] „Politinis oratorius“, kurią įkeitė už 1,5 zl.

Taip pat prie skolų testatoriai nepamiršdavo paminėti savo skolų samdiniams už tarnybą. Pvz. K. Otroškevičova prašo užmokėti po 3 kapas gr. savo samdiniams Stanislovui ir Doskai[4]. M. Kostrovicka rašo, kad yra skolinga 80 kapų grašių tėvo samdiniui Jonui Sobolevskiui, taip pat skolinga po 15 kapų grašių samdinei Polonijai ir samdinei Baskai[5].

Kartais testatoriai ir kažką užrašydavo savo samdiniams, pvz., Zofija Ihnatovičova samdinei Agotai užrašo 100 zlotų ir net drabužių: atlasinį paltuką, suknelę, kasdienį kaftaną, kailinius, prijuostes, ąžuolinę skrynią, rankšluostį, pagalvę, antklodę, ir korsetą[6]. Kitas testatorius Juchnovičius buvo mažiau dosnus, savo samdiniams jis užrašo tik po seną žiponą[7].

Išdėsčius skolas buvo pereinama prie turto išvardinimo ir dalinimo. Dažniausiai testamentuose išvardijamas tik pats vertingiausias turtas, t.y. nekilnojamas turtas: namai, sklypai, krautuvės; juvelyriniai dirbiniai, indai iš vario, sidabro, alavo ir drabužiai.

Kaip butų bekeista, tačiau grynų pinigų turėjo retas testatorius tik vienas iš nagrinėjamų testatorių pirklys E. Krupskis konkrečiai įvardija savo testamente, kad palieka grynųjų pinigų: „Dviejuose maišuose 1200 talerių, trečiame maiše 400 talerių, 87 talerius ir 37 raudonus auksinius ketvirtame maiše, dar keturiuose maišuose 4000 timfų ir 80 zl. šilingais“[8]. Kiti testatoriai dažniausiai rašo, kad grynų pinigų neturi, o turi tik prekes arba brangius metalus: auksą ir sidabrą. XVII –XVIII a. ATR pinigų apyvartoje buvo gana gausi monetų įvairovė. Dažniausiai savo paliekamus daiktus, vilniečiai testatoriai, vertina grašiais, zlotais, timfais ir muštais taleriais, tačiau pasitaiko atvejų, kai minimi raudonieji auksiniai (dukatai) ir menką vertę turintys šilingai. Tuo

[1] *Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne*, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 164.
[2] LVIA, f.SA, b.5351, l.539
[3] LVIA, f.SA, b.5349, l.599
[4] LVIA, f.SA, b.5335, l.217.
[5] LVIA, f.SA, b.5335, l.731v
[6] LVIA, f.SA, b.5341, l.485v
[7] LVIA, f.SA, b.5344, l.363
[8] LVIA, f.SA, b.5345, l.77v

laikotarpiu lietuviškų grašių kapą sudarė 60 grašių, zlotas prilygo 30 grašių, timfas, nors vertinamas irgi 30 grašiais, realiai prilygdavo tik 12 grašių, muštas taleris vertinamas 6 –12 zl.[1]

Pačiu brangiausiu įvardijamu testamentuose turtu, be abejo, buvo nekilnojamas turtas. Beveik kiekvienas testatorius palikdavo kažkokį nekilnojamąjį turtą. Štai K. Otroškevičova turėjo net du namus: vieną už Aušros vartų Didžiojoje gatvėje, kuri paliko dukroms iš pirmos santuokos, antrą Aušros priemiestyje ant kalvos ir prie jo sklypą Arklių g., kurį paliko po lygiai visiems vaikams. Ta pati testatorė turėjo ir drobės prekystalį, 2 geležies vežimėlius ir 2 druskos prekystalius, kuriuos paliko nepilnamečiams vaikams Sofijai ir Eudokijai[2]. P. Kosobuckis savo testamente mini, kad turi mūrnamį Lukiškėse, mūrnamį prie turgaus, bei daržą, sodą ir sandėlį[3]. Pirklė T. Budzina Čarniavska mini turintį mūrnamį Subačiaus gatvėje[4]. Pirklė K. Vasilevska turėjo namą su daržu priemiestyje tarp Aušros ir Rūdninkų gatvių bei sklypą užmiestyje prie Šv.Stepono bažnyčios[5]. Nemažai nekilnojamojo turto turėjo našlė Anna Žyčevska Diahilevičova –savo testamente ji mini turintį mūrinį namą, daržą ir sklypą prie bazilijonų sodų, daržą prie Rasų bei krautuvę Imbaruose[6]. Pirklys Juchnovičius savo dukrai ir žentui palieka geležies krautuvę[7], o jo žentas E. Krupskis savo vaikams palieka krautuvę Imbaruose „Žuvies gale“[8].

Kartu su nekilnojamuoju turtu dažnai perduodavo ir įrenginius alaus ir degtinės gamybai. Štai pirklė K.Vasilevska testamente mini, kad palieka dukroms namą kartu su bravoru, katilu ir indais[9]. Alaus virimo įrenginius bei įrankius: alaus katilą, mažą katiliuką – (bania z czapką i trąbami) –degtinės varymo įrenginius turėjo ir K.Otroškevičova[10]. T. Budzina Čarniavska taip pat mini turinti vieną didelį, kitą mažą varinį alaus katilą su kepure ir vamzdžiais, degtinės varymo įrenginį (bania z czapką i trąbami) bei alembiką[11] su kepure ir vamzdžiais[12]. O kailiadirbys T.Mistalskis mini išnuomavęs degtinės varymo įrenginį (bania z czapką i trąbami) už 50 zl. į metus[13].

---

[1] Nikitenkow W.I. Nikitenkowa L.P. , Актовые документы Речи посполитой как источник денежного хозяйства Белорусских земель в XVII–XVIII веках, *Granice i pogranicza. Historia codzienności i doświadczeń T.1.*, Białystok, 1999, s.130–132.
[2] LVIA, f.SA, b.5335, l.216v–217.
[3] Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 162–163.
[4] LVIA, f.SA, b.5341, l.390.
[5] LVIA, f.SA, b.5339, l.510–510v.
[6] LVIA, f.SA, b.5344, l.167–167v.
[7] LVIA, f.SA, b.5344, l.362.
[8] LVIA, f.SA, b.5344, l.77
[9] LVIA, f.SA, b.5339, l.510–510v.
[10] LVIA, f.SA, b.5335, l.216.
[11] Alembik–reikšmė pgl. Gloger–įrenginys skirtas degtinės arba kitų skysčių filtravimui.
[12] LVIA, f.SA, b.5341, l.396.
[13] LVIA, f.SA, b.5343, l.399.

Prie alaus ir degtinės varymo įrenginių dažniausiai buvo vardijami ir indai iš vario. Štai Budzina Čarniavska turėjo varinį katilą skarų virinimui, 3 varinius dubenėlius, 1 katiliuką ir grūstuvę su grūstuvu[1].

Populiarus buvo indai iš sidabro, tokių indų turėjo daugelis testatorių. Tai būdavo daugiausiai puodeliai, taurės ir šaukštai. Pvz. Marina Kostrovicka savo testamente dukrai palieka sidabro puodelius ir pusantro tuzino sidabro šaukštelių[2] , Ana Diahilevičova prie testamento sudarytame turto rejestre mini 2 tuzinus sidabrinių šaukštų, funtą sidabrinių taurių, sidabrinius padėklus, puodelius, indelius (konewki)[3]. Otroškevičova rašo, kad palieka kelis sidabrinius puodelius, 3 sidabrinius puodelius midui, sidabrinį paauksotą diržą ir 11 sidabrinių šaukštų[4].

Taip pat dažnai minimi buvo indai iš alavo. Alavas XVI –XVIII a. ATR buvo plačiai naudojamas indų gamybai, miestiečiai plačiai naudojo iš jo pagamintus indus: lėkštes, dubenėlius, šaukštus, taures ir kt.[5]. Pvz. T. Budzina Čarniavska turėjo tuziną alavo pusdubenių, 2 tuzinus alavo lėkščių ir alavo taurių[6]. Siuvėjas Ivaškevičius turėjo tuziną alavo pusdubenių ir tuziną alavo lėkščių[7].O A. Žyčevskis skundėsi, kad alavo turi mažai ir tai ką turi tai pusdubeniais ir lėkštėmis[8].

Tarp įvardijamo turto buvo minimi ir įvairus juvelyriniai dirbiniai. Štai Marina Kostrovicka turėjo aukso apyrankes, deimantinį žiedą ir rubino sagę [9], Budzina Čarniavska turėjo apyrankes, auksinę lentelę, 8 auksinius žiedus, 1 deimantinį žiedą su akutėmis, 4 rubino žiedus, 32 raudonų auksinių lydinį[10]. Andrius Žyčevskis mini, kad turi žmonos ausinę grandinėlę ir 3 vėrinius perlų.

Kiekviename testamente buvo įvardinami ir vertingesni drabužiai. Iš drabužių dažniausiai įvardijami žiponai ir kontušai. Štai siuvėjas Ivaškevičius turėjo purpurinį kontušą su didžiųjų miegapelių (popielice) kailiukų pamušalu ir panešiotą karmazininės spalvos žiponą, taip pat mini turintis pardavimui 27 korsetus, žiponą iš prancūzų gelumbės ir 2 juodus kabatus bei kiaunių kepurę [11] . Jonas Juchnovičius taip pat turėjo kontušą su didžiųjų miegapelių kailiukų pamušalu[12]., Žyčevskis mini turintis alyvų spalvos žiponą su sagomis, mėlyną kontušą ir kiaunių kepurę[13]. Iš moteriškų drabužių dažniausiai minimos suknelės, sijonai ir baltos skaros. Štai pirklys Paulius Kosobuckis palieka savo dukrai velionės žmonos drabužius, kaip antai daug įvairių suknelių ir

[1] LVIA, f.SA, b.5341, l.396.
[2] LVIA, f.SA, b.5335, l.732.
[3] LVIA, f.SA, b.5344, l.173–176.
[4] LVIA, f.SA, b.5335, l.216.
[5] Gloger Z., Encyklopedia staropolska ilustrowana , T. 1, Warszawa ,1900, S.256.
[6] LVIA, f.SA, b.5341, l.396.
[7] LVIA, f.SA, b.5340, l.469v
[8] LVIA, f.SA, b.5343, l.375v.
[9] LVIA, f.SA, b.5335, l.732v
[10] LVIA, f.SA, b.5341, l.395v.
[11] LVIA, f.SA, b.5340, l.470.
[12] LVIA, f.SA, b.5344, l.363
[13] LVIA, f.SA, b.5343, l.375v

baltas skaras[1]. Dažnai testamentuose minimi audiniai ir gelumbė. Dažnai minimas damastas. Damastas tai dvipusis, šilkinis, lininis ar vilnonis, dažniausiai vienspalvis besimainantis audinys naudotas drabužiams sienų ir baldų apmušalams, specialiems apdangalams[2]. Ana Diahilevičova mini turintį daug įvairių audinių ir gelumbės: tarp jų atlasą ir damastą (adamask)[3]. Zofija Ihnatovičova turėjo damasto sijoną[4]. Pirklys Juchnovičius turėjo drabužių iš olandų ir prancūzų gelumbės[5]. Kartais minima ir patalynė štai Taciana Pavlovska palieka sūnui patalynę ir pagalvę[6].

Taip pat iš užrašymų matyti, kad kai kurie miestiečiai turėjo ir gyvūnų. Štai K. Vasilevska turėjo karvę ir šešias kiaules[7], Taciana Pavlovska turėjo karvę[8], o Apolonia Grabovska arklius[9].

Dažnai taip pat minimi turto nuostoliai, patirti nuo karų ir gaisrų. Štai T. Mistalskis rašo, kad yra skolingas 300 talerių ponui Turčinskui, nes 1706 metais gegužę per gaisrą Rūdninkų gatvėje sudegė prekės, kurias jis buvo iš jo paėmęs[10]. Ana Diahilevičova rašo, kad dėl sunkumų patirtų dėl švedų turėjo pasiskolinti iš ponios Tyminskos 255 talerių[11]. Jonas Juchnovičius skundžiasi, kad du kartus turėjęs susidėti švedams, pirmą kart 1000 timfų, antrą 150 timfų[12].

Dažniausiai savo turtą testatoriai palikdavo sutuoktiniams, vaikams, kartais kažkas atitekdavo broliams ir seserims bei sūnėnams ir dukterėčioms. Turto nurodymuose gerai atsispindi ir testatorių santykiai su šeima, jeigu testatoriai nesutardavo su kažkuo iš namiškių tai nenorėdavo jiems palikti turto, arba palikdavo mažiau. Atvejai, kada nesutariama su sutuoktiniais gana dažni. Antai burmistro žmona Marina Kostrovicka išsiskyrė su savo vyru ir nenorėjo, kad jam atitektų jos turtas, nes jis padaręs jai labai daug skriaudų, bet vis dėl to atleidžia jam skolas. Tačiau jeigu vyras po jos mirties užsimanytų pretenduoti į jos turtą, tai visų pirma turėtų grąžinti visas skolas[13]. Kita testatorė Kobuževičova taip pat rašo, kad jos vyras Gerasimas Prokopovičius negali pretenduoti į jos turtą, nes ją metė nepritekliuje, kartu pragyvenęs tik 2 savaites[14].

Taip pat iš testamentų matome, kad dauguma moterų per savo gyvenimą spėdavo ištekėti keliskart, o testatorė K. Vasilevska spėjo ištekėti net tris kartus[15](žr. priedą Nr.1). Pasitaikė atvejų kai ir vyrai

---

[1] Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s.162
[2] Kiaupienė J. Mada–pirklio nauda. Audinių, galanterijos ir plataus vartojimo buities prekių importas į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę XVII a. pradžioje, *Menotyra 2003.Nr.4*.,p.14.
[3] LVIA, f.SA, b.5344, l.169v
[4] LVIA, f.SA, b.5341, l.166v
[5] LVIA, f.SA, b.5344, l.363
[6] LVIA, f.SA, b.5342, l.159.
[7] LVIA, f.SA, b.5339, l.510v
[8] LVIA, f.SA, b.5342, l.159.
[9] LVIA, f.SA, b.5349, l.599.
[10] LVIA, f.SA, b.5343, l.399.
[11] LVIA, f.SA, b.5344, l.167.
[12] LVIA, f.SA, b.5344, l.362.
[13] LVIA, f.SA, b.5335, l.731.
[14] LVIA, f.SA, b.5334, l.312v.
[15] LVIA, f.SA, b.5339, l.510.

nieko nepalikdavo savo žmonoms. Šiuo atveju įdomus Jono Juchnovičiaus testamentas, kuriame jis teigia, kad jo žmona Mariana Opankevičovna negali pretenduoti į jo turtą, nes santuokoje jis neturėjęs iš jos jokios paramos, o jinai turi psichinę ligą ir nemoka disponuoti turtu, nes išdalijo visus savo pinigus auksą ir sidabrą cerkvėj. Vieną auksinę grandinėlę atidavė krautuvininkų altoriui, kitą grandinėlę studentų kongregacijai, 15 vėrinėlių perlų atidavė studentų altoriui. Sidabrą išlydė ir pagamino taures, kurias padovanojo kongregacijai, ir dar daug kitų įvairių daiktų dovanojo cerkvėj, tarp jų ir labai brangius audinius. Tačiau nenorėdamas, kad žmona badautų,skiria jai globėją[1].

Testamentai rodo, kad poros dažnai tuokėsi iš išskaičiavimo, be sutuoktinių meilės, tačiau ilgainiui tarp šių sutuoktinių atsirasdavo tarpusavio pagarba, prieraišumas, rūpinimasis sutuoktinio likimu: iš čia atsiranda turto dovanojimas viens kitam, užrašymai kurie turi užtikrinti būsimos našlės arba našlio interesus, nuoširdus padėkos žodžiai už kartu pragyventus metus[2]. Štai pirklys Kosobuckis savo testamente dėkoja savo antrai žmonai už meilę, pagarbą ir rūpinimąsi juo ligoje ir liepia visą savo turtą padalinti ligomis dalimis su vaikais. Iki mirties duoda jei teisę gyventi savo mūrnamiuose, bei naudotis daržais, sodais ir aruodais, su visu gaunamu pelnu, tačiau jeigu žmona antrą kart ištekėtų to negautų[3]. Galbūt jis taip elgiasi iš pavydo, tačiau labiausiai tikėtina, kad taip jis bando apsaugoti savo paliekamą turtą, kad turtinga našlė su vaikais nepatektų į vyrų kurie panorėtų ją vesti iš išskaičiavimo pinkles. Rūbus, audinius, auksinius papuošalus, perlų vėrinius kuriuos turi žmona, dovanoja jai visam laikui ir nieks į juos pretenduoti negali.

Dažnai dalindami turtą testatoriai, kai kuriems vaikams palikdavo mažiau turto, negu kitiems tokį savo nuosprendį jie aiškino įvairiai. Tas pats Paulius Kosobuckis savo mirusio sūnaus šeimai jokio turto nepalieka, nes ir taip daug pinigų jam išleidęs, tačiau kad jo anūkės nepyktų palieka jiems po 1000 zlotų[4]. Panašiai elgiasi ir T. Čarniavska, kuri nurodo, kad mirusio sūnaus šeima į jos turtą negali pretenduoti, nes šis gyvendamas už kitus vaikus daugiau gavęs, tačiau anūkams vis tiek kažką dovanoja[5]. T. Pavlovska irgi mano, kad davė savo sūnui pakankamai, nes davė pinigų mokyklai, amatui išmokti, į cechą įrašė, davė pinigų vestuvėms ir šiaip kai reikėjo padėjo, bet vis tiek iš motiniškos meilės užrašo jam pusę namo[6]. O Ana Kovalevska išvis atitolina sūnų nuo testamento, nes šis jos negerbė, iš valdų išvijo, ir jaunesnį sūnų prieš ją nustatė [7] (žr. priedą Nr.2).

[1] LVIA, f.SA, b.5344, l.360–361v
[2] Bogucka M. *Białogłowa w dawnej Polsce*, Warszawa, 1998, s. 45.
[3] Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 162–163.
[4] Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 160.
[5] LVIA, f.SA, b.5341, l.390.
[6] LVIA, f.SA, b.5342, l.158v.
[7] LVIA, f.SA, b.5352, l.277

2.2.7. Atsisveikinimai su šeima ir giminaičiais

Testamento pabaigoje testatorius atsisveikindavo su savo šeima, giminaičiais, draugais ir kaimynais, dėkodamas jiems už bendrumą, laimindamas juos ir atsiprašydamas, jei ką įskaudindavo[1]. Antai Paulius Kosobuckis rašo: „ Atsisveikinu su miela savo žmona ir su mielais vaikučiais, suteikiu jiems Dievo palaiminimą, prašydamas ir primindamas jiems, kad gyventų dievobaimingai, meilėje, pritekliuje, savo motiną brangintų, gerbtų, klausytųsi jos, ir melstųsi už mano sielą Dievui. O aš tuo tarpu juos visus Dievo malonei ir globai palieku.“[2] Ana Diahilevičova savo testamente atsisveikina su mylima dukra ir žentu duoda jiems motinos palaiminimą linki jiems Dievo malonės ir prašo jų kad nepamirštų melstis už jos sielą. Taip pat atsisveikina su broliu, anūkais ir visais giminaičiais prašydama jeigu gyvenime padarė nusižengimų tegu visi jai atleidžia[3]. atleidžia[3]. Pirklė Budzina Čarniavska atsisveikindama, prašo savo vaikų, kad meilėje ir santarvėje gyventų bei už jos sielą melstųsi. Vaikams ir anūkams palieka Dievo palaiminimą, linki jiems laimingų, sėkmingų ir ilgų metų gyvenimo. Taip pat atsisveikina su visais giminaičiais, draugais, kaimynais ir pažįstamais, o jeigu ką nuskriaudė tai prašo, iš meilės Dievui jai atleisti [4]. Taip pat atsisveikinant testatoriai dažnai prašo giminaičių gyventi santarvėje, ypač neužmiršta to pabrėžti testatoriai, kurie buvo vedę ar ištekėję kelis kartus. Štai T. Mistalskis prašo vaikų iš pirmos santuokos, kad neskriaustų savo pamotės[5]. Tatjana Pavlovska prašo sūnaus, kad gerbtų savo patėvį kaip savo tikrą tėvą, tą pati testatorė pamoko savo sūnų, kad šis pasitaisytų ir daugiau savo žmonos ir vaikų nemestų, nereikalingai klajodamas [6].

2.2.8. Testamentų vykdytojų, turto ir šeimos narių globėjų skyrimas, liudytojai

Sekančiu, labai svarbiu, testamento punktu buvo testamentų vykdytojų, turto ir šeimos narių globėjų skyrimas. Kiekvienas iš testatorių privalėdavo nurodyti testamente, kas tvarkys jo paveldėjimo reikalus po jo mirties. Testamento vykdytojais dažniausiai paskirdavo giminaičius ir draugus. Štai Otroškevičova testamento vykdytoju skiria žentą S.Borkovskį[7]. Pirklys Kosobuckis savo testamento vykdytojais paskiria savo žmoną ir sūnų Mykolą ir pabrėžia, kad jokiu būdu nenori,

[1] Varsackytė R. Laikysena mirties akivaizdoje: kauniečių testamentai XVII–XVIII a., *Kauno istorijos metraštis, t. 8*. Kaunas, 2007. P. 94
[2] Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 165.
[3] LVIA, f.SA, b.5344, l.166v.
[4] LVIA, f.SA, b.5341, l.397.
[5] LVIA, f.SA, b.5343, l.34v.
[6] LVIA, f.SA, b.5342, l.158v.
[7] LVIA, f.SA, b.5335, l.217v.

kad vietoj jų būtų paskirtas kas nors kitas[1]. Ana Diahilevičova testamento vykdytojais skiria Vilniaus taurininką Leoną Bruckį Stempkovskį, karaliaus sekretorių Teodorą Dorofievičių ir Joną Lunkevičių[2]. Tapimas testamento vykdytoju dažniausiai neatnešdavo jokios naudos, o atvirkščiai juo tapusiam asmeniui tapdavo našta. Štai Jonas Sofronovičius paskyrė savo testamento globėju Baziliją Pustynskį Omeljanovičių[3], tačiau šis savo testamente pripažįsta, kad jis nenorėjęs būti testamento vykdytoju, nes buvo paskirtas vykdytoju be jo žinios ir sutikimo, tačiau buvo priverstas juo būti priverstinai, nes testamento protektorius Vilniaus vaivada Mykolas Pacas neleido jam atsisakyti būti vykdytoju. B. Pustynskis Omeljanovičius, savo testamente rašo, kad buvimas J. Sofronovičiaus testamento vykdytoju jam sukėlė tik papildomų nereikalingų rūpesčių ir jokios naudos sau jis iš to neturėjęs, o atvirkščiai, Jonas Sofronovičius turėjęs daug skolų, ir jo pinigų skoloms užmokėti neužteko, tai Bazilijus Pustynskis Omelianovičius, turėjęs išleisti gana dideles sumas iš savo kišenės, velionio Sofronovičiaus skoloms ir teismo procesams sutvarkyti [4].

Be testamento vykdytojų svarbu buvo paskirti globėjus nepilnamečiams vaikams, kartais ir žmonai, dažniausiai jais tapdavo giminaičiai. Dažnai globėjais tapdavo tie patys asmenys, kurie buvo paskirti būti testamento vykdytojais. Štai H. Kačanovskis žmonos ir vaikų globėjais skiria savo svainius[5], Ana Diahilevičova savo vaikų globėju irgi skiria savo svainį[6]. Kartais testatoriai globėjams duoda nurodymus kaip jie turi auklėti jų vaikus, štai Tomas Mistalskis prašo globėjo, kad jis leistų jo vaikus į mokyklą[7] .

Užbaigdavo testamentą testatoriaus ir liudytojų parašais. Daugelis testatorių moterų nemokėdavo rašyti ir prašydavo pasirašyti asmenų kuriais pasitikėdavo arba pasirašydavo trimis kryžiukais. Štai K. Otroškevičova pažymi, kad nemoka rašyti, todėl prašo pasirašyti dvasininkus ir draugus[8]. Našlė A. Kovalevska kadangi nemoka rašyti pasirašo trimis kryžiukais[9] (žr. priedą Nr.2). Nr.2). Testamentų liudytojais dažniausiai tapdavo magistrato nariai arba draugai. Štai Bazilijaus Pustynskio Omelianovičiaus testamentą pasirašo Vilniaus burmistrai, tarėjai ir raštininkai[10], o Anos Diahilevičovos testamentą pasirašo vaitas ir jos draugai ir giminaičiai[11].

---

[1] Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 165.
[2] LVIA, f.SA, b.5344, l.176v.
[3] LVIA, f.SA, b.5344, l.125.
[4] LVIA, f.SA, b.5344, l.54v–55v.
[5] LVIA, f.SA, b.5335, l.280v.
[6] LVIA, f.SA, b.5344, l.176v..
[7] LVIA, f.SA, b.5343, l.399v.
[8] LVIA, f.SA, b.5335, l.217.
[9] LVIA, f.SA, b.5352, l.277v.
[10] LVIA, f.SA, b.5344, l.59v.
[11] LVIA, f.SA, b.5344, l.176v.

IŠVADOS

1. Nedidelis XVII – XVIII a. stačiatikių testamentų skaičius magistrato suolininkų teismo įrašų knygose rodo, kad stačiatikių tuo laikotarpiu Vilniuje buvo, palyginus su katalikais, labai nedaug. Tai lėmė bažnytinė Bresto unija, po kurios stačiatikių teisės palaipsniui buvo labai apribotos, dėl ko nemaža dalis miestiečių perėjo į katalikybę.
2. Privilegijuotą padėtį cechuose turėjo tik katalikai, tuo tarpu Vilniaus stačiatikių padėtis cechuose su laiku vis labiau prastėjo. Stačiatikių nepriimdavo į daugelį cechų, tarp katalikų ir stačiatikių nuolat kildavo religinio pobūdžio nesutarimų.
3. XVII – XVIII a. Vilniaus stačiatikių testamentų daugumą sudaro pirklių testamentai. Sprendžiant iš to pirkliai buvę turtingiausiu Vilniaus stačiatikių sluoksniu. Žinoma, kad Vilniaus stačiatikiai pirkliai prekiavo bakalėjos prekėmis, gelumbe, drobe, druska, geležiniais daiktais ir kt. prekėmis.
4. 1458 m. įsteigta Vilniaus kailiadirbių brolija buvo įsteigta religiniams stačiatikių tikslams, brolija užsiimdavo midaus ir žvakių gamyba stačiatikiškoms šventėms, brolijos nariai rinkosi broliškiems pokalbiams per stačiatikių šventes.
5. XVII a. Vilniuje veikė stačiatikiška Šv.Dvasios brolija, kuri gynė stačiatikių interesus. Testamentai teikia informacijos apie tai, kad tuo laikotarpiu, taip pat, Šv.Dvasios cerkvėje veikė Konstantino ir Elenos titulo studentų brolija bei Šv. Jono Evangelisto titulo pirklių brolija.
6. Vilniaus stačiatikių testamentų struktūrinių dalių analizė parodė, kad testamento antraštės, surašymo datos, invokacijos ir arengos buvo vienodos tarp krikščioniškų konfesijų testatorių. Išanalizavus Vilniaus stačiatikių testamentų antraštes padaryta išvada, kad testamento antraštės suteikia nemažai reikšmingos informacijos apie testatorių, jo socialinę ir šeimyninę padėtį, tačiau jos neteikia tiesioginės informacijos apie testatoriaus konfesinę priklausomybę. Testamentų datavimas taip pat nepriklausė nuo tikėjimo. Testamentuose buvo laikomasi to laikotarpio suolininkų teismo knygoms būdingo bažnytinio datavimo, pagal katalikų bažnyčios datas ir jis buvo vienodas visiems miestiečiams. Konfesija taip pat neturėjo įtakos invokacijų ir arengų formulėms.
7. Testamentų laidojimo dispozicijos ir religiniai užrašymai leidžia nustatyti testatoriaus konfesinę priklausomybę. Iš testamentų buvo nustatyta, kad Vilniaus stačiatikiai norėjo būti palaidoti Vilniaus Šv.Dvasios cerkvės kapinėse arba rūsiuose. Visi testatoriai norėjo, kad po jų mirties cerkvė deramai pasirūpintų jų sielų išganymu pagal visus stačiatikių papročius, per panichidas, liturgijas, sorokoustus, už tai savo užrašymuose jie aukojo nemenkas sumas stačiatikiškai Šv. Dvasios cerkvėj ir vienuolynui, prie jų veikiančioms brolijoms bei jiems pavaldiems vienuolynams.

8. Vilniaus stačiatikių testamentuose paminėto turto analizė rodo, kad Vilniaus stačiatikiai mažai turėdavo grynųjų pinigų, o visą savo turtą laikydavo prekėse arba brangiuosiuose metaluose: aukse, sidabre, juvelyriniuose dirbiniuose. Daugelis Vilniaus stačiatikių pirklių turėjo mūrinius namus, tai rodo, kad jie galėjo gyventi neprasčiau už kitų konfesijų miestiečius. Beveik kas antras Vilniaus stačiatikis turėdavo savo namuose įrenginius alaus ir degtinės gamybai. Tarp Vilniaus stačiatikių buvo populiarus indai iš vario, sidabro ir alavo. Iš drabužių dažniausiai įvardijami žiponai ir kontušai. Stačiatikių nešioti drabužiai rodo, kad jie neatsilikdavo nuo to meto kitų miestiečių dėvėsenos.

9. Vilniaus stačiatikių testamentuose atsispindi jų šeimyniniai santykiai, iš turto nurodymų matyti su kuo sutardavo arba nesutardavo testatoriai. Testatoriai, kurie nesutarė su sutuoktiniais, nenorėdavo jiems palikti jokio turto. Vaikams, kurie negerbė tėvų, taip pat nieko nepalikdavo. Testamentai baigdavosi atsisveikinamais su šeima ir jos palaiminimu, prašymu atleisti skriaudas.

10. Išanalizavus Vilniaus stačiatikių testamentus, konstatuota, kad Vilniaus stačiatikiai, be konfesijos, mažai kuo skyrėsi nuo kitų Vilniaus miestiečių krikščionių. Šią išvadą galėtų patvirtinti ar paneigti tolesni tyrimai.

11. XVII –XVIII a. Vilniaus miestiečių stačiatikių testamentai yra vertingas šaltinis religinei, ekonominei, socialinei ir kt. senojo Vilniaus istorijai pažinti, tačiau jų duomenys turėtų būti papildyti ir patikrinti kitų šaltinių informacija.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

SA – Senieji aktai

LNMMB – Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka

AVAK – Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов

AS –Археографический сборник документов, относящийся к истории Северо –Западной Руси

LDK – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

ATR – Abiejų Tautų Respublika

JKM – Jego Królewska Mość

Šv – šventa/šventas

zl –zlotas

m. – metai

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

ŠALTINIAI

Rankraštiniai šaltiniai

Lietuvos valstybės istorijos archyvas f. Senieji aktai (SA), b.5333 –5552

Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka f.101 –81; f. 101 –85.

Publikuoti šaltiniai

Akty Cechów Wileńskich, wyd. H. Łowmiański przy współudziale Stanisława Kościałkowskiego i Marji Łowmiańskiej, Wilno, 1939, cz. 1.

Dubiński P., *Zbiór praw* i przywilejów miastu stolecznemu W(ielkiego) X(ięstwa) L(itewskiego) Wilnowi nadanych, Wilno, 1788.

Groicki B., *Tytuły prawa majdeburskiego*, Warszawa, 1954 (reprintas 1567).

III Lietuvos statutas, http://starbel.narod.ru/statut1588_8.htm

Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008,

Акты издаваемые Виленской археографической комиссией для разбора древних актов , *Вильна*, t. 9, 1878; t. 10, 1879, t. 20, 1893.

Археографический сборник документов, относящийся к истории Северо –Западной Руси, t. 10, Вильна, 1874.

Уния в документах, сост. В. Теплова, Минск, 1997.

LITERATŪRA

Aleksandrowicz –Szmulikowska M., *Radziwiłłówny w świetle swoich testamentów*, Warszawa, 1995.

Anužytė L., Maro meto (1602) Merkinės miestiečių testamentai, *Lietuvos miestų istoriniai šaltiniai*, Vilnius, 2003, t. 3.

Anužytė L., Žemaitijos bajorų testamentai XVI a. pab. – XVII a. pr., *Lietuvos istorijos metraštis.1997 metai*, Vilnius, 1998.

Aries Ph., *Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje*, Vilnius, 1993.

Augustyniak U., *Testamenty ewangelików reformowanych w Wielkim Księstwie Litewskim w XVI – XVIII*, Warszawa, 1992.

Biblija Pradžios knyga 3, 19, http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKE1999_Pr_3

Bogucka M., *Białogłowa w dawnej Polsce*, Warszawa, 1998.

Chodynicki K., *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny (1370 – 1632)*, Warszawa, 1934.

Chodynicki K., O stosunkach wyznaniowych w cechach wileńskich od XV do XVIII w., *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, *t. I*, Lwów, 1925.

Falniowska –Gradowska A., *Testamenty szlachty krakowskiej XVII –XVIII wieku* Kraków, 1997.

Hedemann O., *Testamenty brasławsko –dziśnieńskie XVII –XVIII w. jako źródło historyczne. – Wilno*, 1935.

Gloger Z. , *Encyklopedia staropolska ilustrowana, T. 1 –4*, Warszawa, 1974 (reprintas).

Jučas M., Paskutinioji valia: Pagal XVI–XVIII a. Lietuvos didikų testamentus, *Naujasis židinys – Aidai 2003/9*, p.477 –485.

Karaliūs L., *Testamentai . LDK Kultūra.Tyrinėjimai ir vaizdai*, Vilnius, 2001.

Kiaupienė J., Mada – pirklio nauda. Audinių, galanterijos ir plataus vartojimo buities prekių importas į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę XVII a. pradžioje, *Menotyra 2003.Nr.4*.

Kempa T., Fundacje monasterów prawosławnych w Rzeczypospolitej w XVII wieku, *Życie monastyczne w Rzeczypospolitej*, Białystok , 2001.

Kempa T., Wileńskie bractwo Św.Ducha jako centrum obrony prawosławia w Wielkim Księstwie Litewskim w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII w, *Białoruskie zeszyty historyczne 21*, Białystok, 2004.

Kempa T., Wyrugowanie prawosławnych mieszczan z rady miejskiej Wilna w 1621 roku, *Litwa w epoce Wazów pod redakcją Wojciecha Kriegseisena i Andrzeja Rachuby*, Warszawa, 2006.

Kowalenko W., Geneza udziału stołecznego miasta Wilna w sejmach Rzeczypospolitej, *Ateneum Wileńskie* 1927, R. 4, nr. 12.

Liedke M., *Od prawosławia do katolicyzmu. Ruscy możni i szlachta Wielkiego Księstwa Litewskiego wobec wyznań reformacyjnych*, Białystok, 2004.

Linde S. B., *Słownik języka polskiego, T.1 –6*, Warszawa, 1994.

Łowmiańska M., *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655 roku*, Wilno, 1929.

Łuksza W., W sprawie prawoslawnych bractw miodowych w Wilnie, *Ateneum Wileńskie R.13, z. 2*., Wilno, 1938.

Meilus E., Życie codzienne w Wilnie w czasie okupacji moskiewskiej 1655 –1661, *Litwa w epoce Wazów, pod. red. Kriegseisena i A. Rachuby*, Warszawa, 2006.

Morzy,J., Geneza i rozwój cechów wileńskich do końca XVII w., *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Seria Historia, z. IV*, Poznań 1959.

Mironowicz A., *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, Białystok, 2003.

Mironowicz A., *Kościół prawosławny w dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa, 2001.

Nikitenkow W.I., Nikitenkowa L.P., Актовые документы Речи посполитой как источник денежного хозяйства Белорусских земель в XVII –XVIII веках, *Granice i pogranicza. Historia codzienności i doświadczeń T.1*, Białystok, 1999.

Paknys M., *Mirtis LDK kultūroje XVI –XVII a.*, Vilnius, 2008.

Pisanko –Borowik A., Testament Karola Topolskiego pocztmajstra białostockiego jako przyczynek do dziejów mieszczaństwa w XVIII w., *Repatriacje i migracje ludności pogranicza w XX w. Białystok*, 2004.

Ragauskas A., Karaliaus sekretoriaus medicinos daktaro Motiejaus Vorbeko –Lettowo (1593 – 1663) testamentas –šaltinis įžymiojo vilniečio biografijai, *LDK istorijos studijos,*Vilnius, 2001.

Ragauskas A., *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a.antrojoje pusėje(1662 –1702 m.),* Vilnius, 2002.

Rok B., *Zagadnienie śmierci w kulturze Rzeczypospolitej czasów Saskich*,Wrocław, 1991.

Sondel J., *Słownik łacińsko –polski dla prawników i historyków (w wersji elektronicznej).*

Sowina U., Najstarsze sieradzkie testamenty mieszczańskie z początku XVI w. Analiza źródłoznawcza, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 1991, nr 1.

Vaitkevičiūtė V. , *Lenkų –Lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius, 2001.

Varsackytė R., Laikysena mirties akivaizdoje: kauniečių testamentai XVII–XVIII a., *Kauno istorijos metraštis*, t. 8, Kaunas, 2007.

Žilėnas V., Vilniaus miesto prekybos bruožai XVI ir XVII šimtmetyje, *Mūsų praeitis T.4*, Vilnius, 1995.

Žymių žmonių testamentai: nuo antikos iki šių laikų, sud.Gaivenis V., Šinkūnas R.,Vilnius, 2002.

Бардах Ю., *Штудыі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага*, Менск, 2002, с.287.

Беднов В., *Православная церковь в Польше и Литве по Volumina Legum*, Минск, 2002.

Флеров И., *О православныхъ церковныхъ братствахъ, противоборствовавшихъ уніи въ юго –западной Россіи въ XVI, XVII, и XVIII столетьяхъ*, С. –Петербург 1857.

Киприанович Г.Я., *Исторический очерк православия, католичества и унии в Белоруссии и Литве, с древнейшего до настоящего времени*, Минск, 2006.

Кремлева И.А., Религиозность купечества и других сословий по материалам духовных завещаний, *Православная вера и традиции благочестия у русских в XVIII –XX веках. Этнографические исследования и материалы*, Москва, 2002.

PRIEDAS Nr. 1 Vilniaus miestiečių stačiatikių testamentų sąrašas

Signatūra	Data	Vardas	Pavardė	Lytis	Socialinė padėtis	Konfesija	Luomas	Veikla	Sudarymo priežastis	Kt informacija	Publikuotas
SA 5334, L.605 –609	1664	Anna	Danilowna Koburzewiczowa	Moteris	Našlė	Stačiatikė	Miestietė	Siuvėjo žmona	Senatvė ir liga	Antro vyro palikta, SA 5344, L.611 protestas prieš testamentą.	Nepublikuotas
SA 5335, L.215v. – 217v.	1666	Katazyna	Kurylowiczowna Affanasowa Otroszkiewiczowa	Moteris	Ištekėjusi	Stačiatikė	Miestietė	Druskio žmona?	Liga	SA 5335, L. 81v – 82a v. Vyro testamentas	Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 248.
SA 5335, L.279v. – 280v.	1667	Gregory	Kaczanowski	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys	Liga		Nepublikuotas
SA 5335, L.730 –733v	1668	Maryna	Iwanowiczowna Kostrowicka	Moteris	Ištekėjusi	Stačiatikė	Miestietė	Burmistro žmona	Liga	Burmistro Grigorijaus Kostrowicko žmona	Nepublikuotas
SA 5339, L.510 –510v	1687 03 04	Katazyna	Wasilewska Fiedorowa Piotrowiczowa	Moteris	Ištekėjusi	Stačiatikė	Miestietė	Pirklio žmona	Liga	pgl.pirmą vyrą Pawłowa Okuszkowa, antrą vyrą Michałowa Komiarzyna	Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr. D. Frick, Warszawa 2008, s. 261 –264
SA 5340, L.224 –231v	1689 06 29	Pauli	Koszobucki	Vyras	Našlys	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys	Liga		AVAK T.9, c.492 –496, № 171, Wilnianie: żywoty siedemnastowieczne, opr.

											D. Frick, Warszawa 2008, s. 156 –170
SA 5340, L.469 –471	1691 06 13	Basily	Iwaszkiewicz	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Siuvėjas	Liga		Nepublikuotas
SA 5341, L.395 –397v	1695 07 08	Teodora	Rostowna Janowa Budzina Czarniawska	Moteris	Našlė?	Stačiatikė	Miestietė	Pirklio žmona	Senatvė ir liga		Nepublikuotas
SA 5341, L.486 –492	1700 04 30	Zophia	Życzewska Janowa Ihnatowiczowa	Moteris	Našlė	Stačiatikė	?	?	Liga		Nepublikuotas
SA 5342, L.158 –159	1695	Taciana	Czyczelowna Janowa Pawłowska	Moteris	Ištekėjusi	Stačiatikė	?	?	Liga ir noras išvengti nesutarimų dėl jos turto jai mirus	Aktikacija	Nepublikuotas
SA 5343, L.375 –376	1708 rbris 06	Andreas	Życzewski	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Krautuvininkas?	Noras išvengti nesutarimų dėl jo turto jam mirus		Nepublikuotas
SA 5343, L.397 –399v	1708 rbris 11	Thomasz	Mistalski	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Kailiadirbis	Liga		Nepublikuotas
SA 5344, L.54 –59v	1713 8bris 31	Basily	Pustyński Omelanowicz	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys Karaliaus sekretorius	?		AVAK T.9, c.525 –532, № 178
SA 5344, L.124 –127v.	1715 01 29	Joannis	Sofronowicz	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys Sekretorius			AVAK T.9, c.501 –503, № 173.
SA 5344, L.165 –176v	1716 01 24	Anna	Życzewska Janowa Diahilewiczowa	Moteris	Našlė	Stačiatikė	?	?	Liga		Nepublikuotas

SA 5344, L.302 –303v	1720 rbris 15	Gregory	Straszkiewicz	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys	?		Nepublikuotas
SA 5344, L.356 –365	1722 xbris 2	Jan	Juchnowicz	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys	Liga		Nepublikuotas
SA 5345, L.76 –79v.	1728	Eustachy	Krupski	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys	Noras išvengti nesutarimų dėl jo turto jam mirus		Nepublikuotas
SA 5346, L.759 –767v	1737	Theodor	Doroszewicz	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Raštininkas	?		AVAK T.9, c.536 –545, № 180
SA 5346, L.778 –783v	1737	Joannis	Koszobucki	Vyras	Nevedęs	Stačiatikis	Miestietis	Piklys	Liga		Nepublikuotas
SA 5349, L.598 –604v	1746	Apolonia	Kazimierzowa Grabowska	Moteris	Našlė	Stačiatikė?	Miestietė	Burmistro žmona	Liga		Nepublikuotas
SA 5350, L.23 –24v	1748	Andrzej	Stroszkiewicz	Vyras	?	Stačiatikis	Miestietis	?	?		Nepublikuotas
SA 5351, L.836 –843v	1755	Samuel	Żurobinski	Vyras	Vedęs	Stačiatikis	Miestietis	Pirklys	Noras išvengti nesutarimų dėl jo turto jam mirus		Nepublikuotas
SA 5352, L.276 –277v	1762	Anna	z Legnowiczów Kowalewska	Moteris	Našlė	Stačiatikė	?	?	Senatvė		Nepublikuotas

PRIEDAS NR. 2 našlės Anos Kovalevskos 1762 m. testamentas[1]

Recognitio Testamentaria Dispositionis D[omi]na Dorofiejowa Kowalewska Derelicta Vidua

Feria Sexta die Decima quinta Mensis Januarii Anno D[omi]ni Millesimo Septingesimo Sexagesimo Secundo.

[...]

W Imię Ojca i Syna i Ducha Ś[więtego]. Amen. Ponieważ każdy z żyjących ludzi śmiertelności podlegać musi, przeto i ja, Anna z Legnowiczów Kowalewska ile przy sądziwosci mocy zostająca, do tego zmierzając terminu a chcąc abym w niegotowości niezeszła z świata, przedto chociaż na ciele dla starości będąc zwątlona, jednak na umyśle i rozumie ze wszystkim zostając zdrowa, taką ostatniej woli mojej testamentową czynię dyspozycję.

A naprzód duszę moją, krwią Jezusa pana odkupioną, w ręce Jego [l. 276v] najświętsze poruczam i oddaję, prosząc pokornie aby za przyczyną matki Najświętszej odpuściwszy grzechy moje do chwały świętej swojej przyjąć raczył. Ciało zaś grzeszne moje jako z ziemi wzięte, tak tejże ziemi oddaję, które aby obrządkiem Greko Ruskim przy cerkwi Ś[więtego] Ducha w Wilnie na cmentarzu pogrzebione i uczciwie pochowane było Jmc pana Diemiana Olfirowicza, zięcia mego, i Barbary Olfirowiczowej, córki mej miłej upraszam i obliguję. Za dyspozycją którego kondukt, dzwonienie i sorokoust Ich mościom księży greko–ruskim dziesięć talarów bitych naznaczam, które Jmc pan zięć i córka wypłacić powinni będą, którym lubo dałem posagu złotych trzysta. A że to mało, bo synowie moje pokrzywdzili mię, zaczym jeszcze z miłości mej banię z czapką, trąbami, trąbnikiem, drewnianym z dwoma obręczami żelaznymi zapisuję i oddaję nadto podług osobliwego regestru wynoszący summy na cztery tysiące talarów bitych. Które regestr aprobując części tej sumy wspólnie z nieboszczykiem mężem moim, panem Jakimem Dorofiejem Kowalewskim, na mnie przychodzący na dworku, cegielniach, cegłach i innym sprzęcie gospodarskim będącym dochodzić pozwalam i na swój pożytek obracać tylko gdyby na duszę moją pamiętali. I części swej pani Olfirowiczowa, córka moja na jej przychodzącej reszty ma dochodzić dobrach [l. 277] naszych u pana Aleksandra i Hrehorego Dorofiejów Kowalewskich, a zaś synowie moje bez żadnej trudności i kłótni prawnej tak moją część, jako też i resztę posagu pani Olfirowiczowej oddać i wypłacić. W czym sumienie onych

[1] LVIA, f.SA, b. 5352, l. 276–277v.

obliguję i obowiązuję sądem Bożym wszakże JPS [Jego Serdeczni Panowie] Olfirowiczowie mają mię do śmierci przy sobie konserwować we wszelkiej obserwie, długo li czy krótko Bóg najwyższy żyć mi pozwoli. Od której to części summy i bani z czapką, trąbami i trąbnikiem na wyż wyrażonych dobrach będących wszystkich i innych dzieci moich oddalam, gdyż już i za życia męża mego zostali należycie uspokojeni i po śmierci jego wszystko zabrali. Przy tym krzywdę moją od syna Aleksandra uczynioną, że mię nieszanował i z własności wypędził i młodszego syna Hrehorego do nieobserwy i nieposłuszeństwa pobudził, to jemu odpuszczam.

I tego niepamiętając, żegnam ich wszystkich i błogosławię życząc wszelkiego od Boga dobra, błogosławię też i ich JPS [Ich Serdecznych Panów] Olfirowiczów, zięcia i córkę moją im ich dziatki, a wnuczki moje takoż wszelkiej życząc pomyślności. A na koniec wszystkich żegnam przyjaciół i nie przyjaciół moich, przepraszając jeżelim z nich kogo uraziła i aby na duszę moją pamiętnemi byli, upraszam.

A tak kończyłam mój testament ręką własną trzema krzyżykami, jako pisma nieumiejętna przy uproszonych Ich Mości Panów pieczętarzów podpisuję się. Pisan roku tysiąc siedemset sześćdziesiąt wtórego dnia czternastego Januarii [...]

+ + + Anna Dorofiejowa Kowalewska.

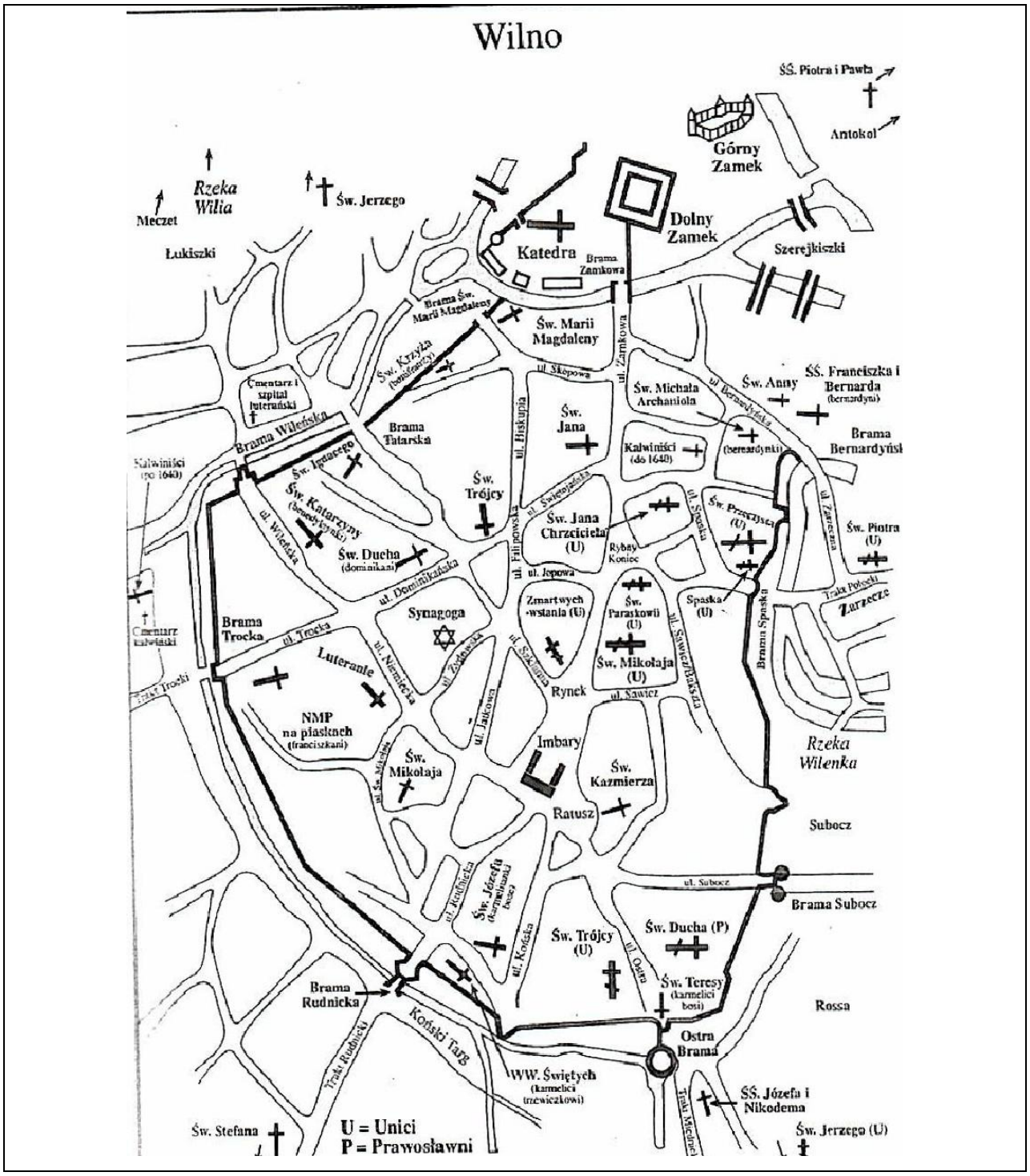
Ustnie i oczewisto proszony pieczętarz do tego testamentu od p. Anny Dorofiejowej Kowalewskiej na rzecz w nim wyrażoną, podług prawa jako pieczętarz podpisuje się, Bartłomiej z Lijów Olszewski.

[Jego] M[ości] P[anowie] za ustnym i oczewistym uproszeniem do tego testamentu od i czym pani Anny Dorofiejowej Kowalewskiej podług prawa jako pieczętarz podpisuję się Jan Łukaszewicz.

Ustnie i oczewisto proszony pieczętarz do tego testamentu podpisuje się Symon Hukowicz [...].

ILIUSTRACIJOS

Nr. 1 XVII a. pr. Vilniaus gatvių tinklas (pagal D. Fricką)[2]

[2] D. Frick, *Wilnianie....*, Warszawa, 2008, s. XXXV.

SUMMARY

RENATA DEINAROVIČIENĖ

ORTHODOX RESIDENTS OF VILNIUS SUBJECT TO TESTAMENT DATA (XVII–XVIII CENTURIES)

Subject matter of the research of the present thesis is residents of Vilnius who are orthodox believers. The thesis provides for an overview of life of orthodox believers residing in Vilnius in the XVII-XVIII centuries developed with the help of their testaments. The key source of information used in this thesis is testaments of orthodox residents of Vilnius drafted in the XVII –XVIII centuries and held under custody in the record books of Vilnius court of lay judges. Testaments are extremely valuable sources as they introduce us both to the last will of the person and material status of the testator, as well as creates the image of the environment the testator used to live and work in, his/her relations to family members, way of thinking, mentality and religiosity, and reflect his/her attitude towards life and death, and people he/she is leaving his/her wealth to. The thesis provides for an explanation of how testaments can help elucidate the life of orthodox believers living in Vilnius in the XVII-XVIII centuries. To create the general picture of the situation of orthodox believers in Vilnius, the first part of the thesis provides for a review of the general situation of orthodox believers in the XVII-XVIII centuries, characteristic features of professional composition and religious organisations of orthodox believers. The second part reveals the form and the structure of drafting testaments, as well as analysis of their contents.

Analysis of structural parts of testaments written by orthodox residents of Vilnius demonstrated that testaments of orthodox residents of Vilnius drafted in the XVII–XVIII centuries are a valuable source for the purpose of getting to know religious, economic, social, etc. history of the old Vilnius, yet their data should be replenished with and verified using information from other sources. The author of the thesis has identified that testaments of merchants constituted the most part of testaments drafted by orthodox residents of Vilnius in the XVII – XVIII centuries. The information on articles sold by the then Vilnius orthodox merchants has been obtained. Burying dispositions and religious inscriptions contained in the testaments enable one to identify confessional dependence of the testator. It has been identified that testators were donating rather extensive amounts to Orthodox Church and Monastery of the Holy Spirit, as well as brotherhoods established thereat and other monasteries/convents subordinate to it. Analysis of wealth mentioned in testaments of orthodox residents of Vilnius revealed the most common types of wealth possessed by orthodox residents of Vilnius and their relations to family members. The author of the thesis, having analysed testaments of orthodox residents of Vilnius, claims that orthodox residents of Vilnius were little different from other Christian believers living in Vilnius, except for the confession. Further researches would be needed to verify or deny this conclusion.